

16+

Літ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 22 (5231) 2 чэрвеня 2023 г.

ISSN 0024-4686

Цягнік
«Дзяцінства —
Сталасць»
стар. 6

Чэрвеньскае
падарожжа
кінамана
стар. 13

Шчаслівы
лёс
на канаваны
стар. 14

Запамінальныя прыгоды з кніжкай

Фота Івана Курвянкова.

Падчас фестывалю #ЧЫТАЙГОМЕЛЬ.

Учора на ўсім свеце адзначалі Міжнародны дзень абароны дзяцей. Нягледзячы на тое, што дзеці — гэта свята, якое з табою заўжды (і бацькі гэта ведаюць), патрэба ў адпаведнай даце існуе: яна звязана з неабходнасцю прыцягнуць увагу да аховы правоў дзіцяці, да праблем непаўналетніх і іх месца ў грамадстве, да паляпшэння іх дабрабыту.

Традыцыйна па ўсёй краіне праходзяць мерапрыемствы, прымеркаваныя да свята: лекцыі, семінары, канферэнцыі, дабрачынныя акцыі і канцэрты, май-стар-класы, выстаўкі дзіцячых малюнкаў, дзіцячыя спартыўныя спаборніцтвы; адбываецца збор сродкаў для маламаёмных сем'яў і дзіцячых дамоў.

З найбольш яркіх, запамінальных і радасных імпрэз, што прайшлі ў Беларусі, — фестывалі дзіцячай кнігі, арганізаваныя Саюзам пісьменнікаў Беларусі, на якіх Выдавецкі дом «Звязда» шырока прэзентаваў кнігі для дзяцей айчынных аўтараў. Вясьня літаратурна-музычныя мерапрыемствы адбыліся ў Гомелі і Гродне, у Брэсце запланавана незабыўная сустрэча дзяцей і кніжак заўтра, а сёння запрашаем школьнікаў з іх бацькамі на фестываль дзіцячай кнігі «Міхасёвы прыгоды» ў Літаратурны мемарыяльны музей Якуба Коласа, дзе можна стаць не толькі глядачом, але і ўдзельнікам свята.

Працяг тэмы на стар. 12 ▶

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыв Нацыянальнага прэс-цэнтра з 30-годдзем гэтай установы. «Дзякуючы шматгадовай плённай працы ўстанова набыла заслужаны аўтарытэт у айчынным медыяасроддзі, стаўшы эфектыўнай пляцоўкай для грамадскіх камунікацый і распаўсюджвання афіцыйнай інфармацыі, — гаворыцца ў віншаванні. — Падтрымка, якую вы аказваеце дзяржаўным органам, журналісцкай і экспертнай супольнасцям, садзейнічае ўмацаванню даверу да ўлады, робіць кампетэнтны пункт гледжання даступным для шырокай аўдыторыі». Прэзідэнт выказаў удзячнасць калектыву за працавітасць, прафесіяналізм, адданасць Радзіме і значны ўклад ва ўдасканаленне дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі.

Конкурс. Міністэрства культуры аб'явіла конкурсны адбор рэжысёрскіх канцэпцый найважнейшых дзяржаўных мерапрыемстваў. Размова ідзе ў тым ліку аб мерапрыемствах да Дня Незалежнасці Беларусі. Прапануецца падрыхтаваць рэжысёрскую канцэпцыю тэатралізаванага эпизоду падчас цырымоні ўскладання вінкоў на Кургане Славы і гала-канцэрта ў рамках ушаноўвання дзеяч культуры і мастацтва ў Вялікім тэатры Беларусі. На конкурс можна прапанаваць рэжысёрскія канцэпцыі культурнай праграмы ў сувязі са святкаваннем Дня народнага адзінства. Акрамя таго, прапаноўвае закрэмаць Новы год і Раство Хрыстова. Адзначаецца, што пры падрыхтоўцы рэжысёрскіх канцэпцый важна адлюстравать у праграме мерапрыемства тэмы Года міру і стваральнай працы, іншых важных падзей у грамадскім і культурным жыцці краіны.

Ініцыятыва. Памятную дошку ў гонар народнага артыста Беларусі Міхаіла Фінберга ўстаноўчы на будынку амфітэатра Палаца культуры Маладзечна. Пра гэта паведамляе БелТА са спасылкай на словы намесніка начальніка аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Маладзечанскага райвыканкама Аляксандра Бурак. Вынікі конкурсу эскізных праектаў, аб'яўленага Маладзечанскім райвыканкамам, падведзены ў пачатку мая. Пераможцам прызнана работа скульптураў Уладзіміра Слабодчыкава і Арцёма Мядзведзева і архітэктара Віктара Карака. Адкрыццё памятнай дошкі адбудзецца 9 чэрвеня падчас правядзення Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі, заснавальнікам і ідэйным натхняльнікам якога маэстра заставаўся да апошніх дзён жыцця.

Музыка. Вечар польскай класічнай музыкі адбыўся ў Доме дружбы, інфармуе БелТА. Як падкрэсліла падчас імпрэзы старшыня Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова, музыка аб'ядноўвае і дорыць людзям цудоўныя эмоцыі. Так, класічная музыка пругчала ў выкананні настаўнікаў і вучняў Дзіцячай музычнай школы мастацтваў № 1 імя Л. Аляксандраўскай і Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. Глінкі. У мерапрыемстве таксама прынялі ўдзел актывісты Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, выкладчыкі і студэнты ВНУ. Увазе гасцей была прадастаўлена выстаўка твораў беларускіх мастакоў «Музыка душы».

Тэатр. Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі і Цэнтр беларускай драматургіі запрашаюць на тэатралізаванае чытанне п'есы «Вечар» з нагоды дня нараджэння драматурга Аляксея Дударова. Знакаміты твор, неаднаразова пастаўлены ў тэатрах Беларусі і за мяжой, пругачыць у выкананні старэйшага пакалення актывістаў РТБД — заслужанага артыста Беларусі Валянціна Салаўёва, Ганны Анісенкі, Ігара Сідорчыка, а таксама маладошага пакалення — Надзеі Цвятковай і Ганны Лебедзевай. Чытанне п'есы адбудзецца 6 чэрвеня.

Рэгіён. Гісторыка-культурны фестываль плануецца праводзіць на месцы старажытнай стаянкі ў Гомелі, паведамляе БелТА са спасылкай на Telegram-канал «Гомельшчына афіцыйна». Новы памятны знак устаноўлены на важным гістарычным археалагічным аб'екце ў гарадскіх межах Гомеля. Размова аб старажытнай стаянцы, якая існавала 2,5 тыс. гадоў таму, размешчанай каля сучаснага мікрараёна Шведскага Горка абласнога цэнтру. Любескае гарадзішча адносіцца да мілаградскай культуры. Яно датуецца VI—II стагоддзямі да н. э. Першыя раскопкі археолагаў пачалі весці на гэтым месцы ў 1920-я гады, затым прадоўжылі ў сярэдзіне 1970-х. Тут былі знойдзены рэшткі жылля, элементы абарончай сістэмы, фрагменты керамічных пасудзін, бронзавыя ўпрыгажэнні, жалезныя нажы і інш. У музеі гісторыі Гомеля падкрэслілі, што матэрыялы дастаткова, каб расказаць гісторыю гэтай мясціны шырокаму колу аматараў старажытнасці, у тым ліку падчас гісторыка-культурнага фестывалю, што плануецца.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

УВАГА!

Прадоўжаны тэрміны правядзення конкурсу на найлепшую рэцэнзію «Мастацтва разважача», арганізатарамі якога з'яўляюцца Саюз пісьменнікаў Беларусі, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва». Работы будуць прымацца да 1 верасня 2023 года.

Нагадваем, што рэцэнзіі дасылаюцца па электроннай пошце на адрас: lim_new@mail.ru
 Пераможцам конкурсу ўручаюцца:
 Першая прэмія — 500 руб.
 Другая прэмія — 300 руб.
 Трэцяя прэмія — 200 руб.
 Найлепшыя дзесяць работ будуць надрукаваны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва».
 Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне: +375 17 325-85-25

з нагоды

Прыгажосць славянскага пісьменства

Умінскім Доме дружбы 24 мая адсвяткавалі Дзень славянскага пісьменства і культуры. Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі сабрала ў адной зале прадстаўнікоў дыпламатычнага корпуса, дзесяць літаратуры і мастацтва, студэнтаў і ўсіх неабыхавых да агульнай славянскай спадчыны.

У Беларусі Дзень славянскага пісьменства і культуры святкуецца з 1986 года. Дата 24 мая выбрана невыпадкова — Праваслаўная царква шануе памяць роўнаапостальных Кірыла і Мяфодзія, асветнікаў і прапаведнікаў хрысціянства. Святыя браты склалі славянскую азбуку, перакладзілі з грэчаскай некалькі богаслужбовых кніг, у тым ліку выбравшы чытанні з Евангелія, апостальскія пасланні і Псалтыр, што спрыяла ўвядзенню і распаўсюджванню славянскага богаслужэння.

У залітай сонцам зале з прыемнай ціхай музыкой сустралялі старыя сябры. З усіх бакоў чуліся размовы, разважаныя нахонт развіцця славянскіх моў. Адкрыла мерапрыемства старшыня Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова. Пра асветніцкую дзейнасць стваральнікаў славянскай азбукі распавёў у свайм выступленні старшыня праўлення Міжнароднага грамадскага аб'яднання «Хрысціянскі адукацыйны цэнтр імя святых Мяфодзія і Кірыла» іерэй Святаслаў Рагальскі. Саветнік пасольства Балгарыі ў Беларусі Ангел Цэнаў выказаў меркаванне, што такія святы вельмі неабходны для ўмацавання дружбы паміж народамі.

«Як падзяліць душу? Ніяк. Усё роўна, хто мы, дзе мы жывём, як мы называемся. Самае галоўнае, каб было

Фота Кастуся Дробава.

яднанне душ, яднанне сэрцаў. Кожная са славянскіх моў вельмі мільгучая і прыгожая. А разам яны адлюстравваюць усю прыгажосць славянскага пісьменства», — падзялілася сваімі думкамі паэтэса, старшыня таварыства «Беларусь—Балгарыя» Тамара Кавальчук.

У Доме дружбы гучалі вершы і песні на беларускай, рускай, балгарскай, польскай, украінскай, славацкай, чэшскай, сербскай і іншых славянскіх мовах у выкананні дыпламатаў, пісьменнікаў, выкладчыкаў і студэнтаў.

Ксенія МОЖАР

пашана

Стымул для росту

Цырымонія ўзнагароджання пераможцаў штогадовага абласнога конкурсу сярод рэдакцый абласных, аб'яднаных, раённых і гарадскіх газет, тэлебачання і радыё, журналістаў Брэсцкай вобласці адбылася ў мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» і была прымеркавана да Года міру і стваральнай працы.

Традыцыйна Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі адзначае журналістаў, рэдакцыі газет, якія актыўна дапамагаюць пісьменнікам прапагандаваць творчую дзейнасць праз СМІ. У гэтым сезоне дыпломам і падарункам быў узнагароджаны галоўны рэдактар газеты «Лунінецкія навіны» Павел Свістуновіч за цеснае супрацоўніцтва з пісьменнікамі Лунінецкага раёна, інфармацыйную дапамогу ў арганізацыі ўрокаў мужнасці і творчых праектаў. Павел Свістуновіч адзначаў, што ўзнагарода — сумесная заслуга калектыву і ветэрана «Лунінецкіх навін», члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Тацяны Канапацкай, якая актыўна друкуецца на старонках газеты, выступае з цікавымі прапановамі і важнымі творчымі праектамі.

Дарэчы, журналісцкі конкурс мае 19-гадовую гісторыю, а каля яго вытокаў стаяў заслужаны журналіст, паэт Георгій Тамашэвіч. Як адзначыла начальнік Галоўнага ўпраўлення ідэалогіі і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама Тацяна Гагава, за час правядзення конкурсу ў ім прынялі ўдзел каля дзвюх тысяч журналістаў, і для многіх гэта стала добрым стымулам для прафесійнага росту і стварэння новых праектаў.

Тацяна ДЗЕМІДОВІЧ

імпрэзы

Свята добрых слоў

Так называлася літаратурна-музычная праграма, якую падрыхтавала Гомельская абласная пісьменніцкая арганізацыя для аматараў паэзіі і прозы на V фестывалі кнігі #ЧЫТАЙГОМЕЛЬ.

Творчы асветніцкі праект, які кожны год ажыццяўляе Гомельская абласная ўніверсальная бібліятэка пры падтрымцы Саюза пісьменнікаў Беларусі, прыцягвае ўвагу як шматлікіх прыхільнікаў мастацкага слова, так і гасцей горада над Сожам. Цікавым на творчы падзеі, выставкі, прэзентацыі, творчыя знаёмствы, квесты і майстар-класы, букністычныя і рамесныя кірмашы і многае іншае стаў і пяты форум. Асабліва сёлетняга свята — літаратурныя падворкі ўсіх без выключэння раённых бібліятэк Гомельшчыны, на якіх супрацоўнікі знаёмілі гледачоў з легендамі роднага краю. А яшчэ многім пашчасціла пабачыць прэм'ерны спектакль народнага тэатра «Тракі» (бібліятэчны тэатр, дарэчы, адзіны ў Беларусі) па трагікамедыі Андрэя Макаёнка «Трыбунал», падрыхтаваны да 95-годдзя абласной бібліятэкі. Таксама можна было судакрануцца і з цікавай, непаўторнай гісторыяй, кніжнай, фальклорнай культурай і традыцыямі нават Кітая дзякуючы студэнтам і выкладчыкам Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, ды пазнаёміцца з кніжнымі навінкамі беларускіх выдавецтваў.

Амаль тры гады на галоўнай фестывальнай сцэне чыталіся вершы, гучалі песні, а таксама ўшаноўваліся пераможцы розных літаратурных конкурсаў.

Старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», кіраўнік абласнога літааб'яднання «Слова» Уладзімір Гаўрыловіч павіншаваў калектыв абласной універсальнай бібліятэкі з 95-гадовым юбілеем, жытквацкай ЦБС са 100-годдзем, а таксама ўручыў дыпломы бібліятэкаркам за шматгадовае плённае супрацоўніцтва. Таксама падзячныя дыпломы ўручаны за актыўны ўдзел у свяце кнігі РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», мінскім пісьменнікам Іне Фраловай і Сяргею Трахіменку.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

стасункі

Сяброўства як творчы лёс

У чэрвені спаўняецца 75 гадоў народнаму пісьменніку Таджыкістана, празаіку, драматургу, перакладчыку Ато Хамдаму.

Знаёма шмат каму з беларускіх пісьменнікаў яркая творчая асоба. У Мінску неаднойчы выходзілі яго кнігі. Сярод іх — і мастацка-дакументальная аповесць «Подзвіг Эмалі Рахмана». Асобныя творы Ато Хамдама, у тым ліку і п'еса «Поэзія званок», друкаваліся ў беларускай літаратурна-мастацкай перыёдыцы.

Пасябраваўшы з беларускімі калегамі ў час міжнародных кніжных выставак-кірмашоў, Ато Хамдам даволі часта прымаў удзел у рабоце Міжнароднага «круглага стала» пісьменнікаў «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», а таксама ў Міжнародным сімпозіуме «Пісьменнік і час», якія сталі добрай традыцыяй, праводзіцца ў Беларусі не адзін год. У памяці — сумесныя паездкі з таджыкскімі літаратарам у багатую на гісторыю Смартонь, наведванне Хатыні, іншых гістарычных адрасоў нашай Айчыны.

І самога Ато Хамдама па праве можна называць паўнамоцным прадстаўніком беларускай літаратуры ў Таджыкістане. Дзякуючы яго арганізатарскім намаганням,

асабістай рухліваці як выдаўца ў Душанбэ выйшла анталогія сучаснай беларускай літаратуры ў перакладзе на таджыкскую мову «Вячэрняе вогнішча». Пасля з удзелам Ато Хамдама, яго калег-выдаўцоў у мінскім Доме дружбы прайшла яе прэзентацыя. Пабачылі таксама свет у Душанбэ асобныя кнігі Мікалая Чаргінца, Георгія Марчука, Алёся Бадака, Юрыя Сапажкова, Міколы Мятліцкага, іншых паэтаў і празаікаў. Ато Хамдам — аўтар кнігі «Дружба народаў — дружба літаратуры», якая выйшла ў Таджыкістане і прысвечана беларуска-таджыкскім літаратурным сувязям.

Ато Хамдам паспрыяў з'яўленню ў Таджыкістане і кнігі паэзіі класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча ў перакладзе Саліма Зарафшанфара.

Несумненна, нашай дружбе з аўтарытэтным таджыкскім пісьменнікам, вядомым дзеячам культуры (у свой час літаратар займаў ва ўрадзе Рэспублікі Таджыкістан пасаду міністра культуры) доўжыцца і далей. Дарэчы, Ато Хамдам — член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

З юбілеем, дарэгі таджыкскі калега, дарэгі сябар Беларусі!

Раман СЭРВАЧ

конкурсы

Шлях да святыняў

Урачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў рэспубліканскага конкурсу «Святло праваслаўя» адбылася ў Інстытуце тэалогіі БДУ.

Літаратурны конкурс быў арганізаваны па благаславенні Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Веніяміна Беларускай праваслаўнай царквой, ДУА «Інстытут тэалогіі імя святых Мяфодзія і Кірыла» БДУ, Міжнародным грамадскім аб'яднаннем «Хрысціянскія адукацыйныя цэнтры імя святых Мяфодзія і Кірыла» і інш.

Мэтай конкурсу было садзейнічанне фарміраванню духоўных

якасцей асобы і развіццё творчага патэнцыялу падрастаючага пакалення, а таксама папулярызацыя і захаванне культурнай спадчыны беларускага народа.

Конкурс праводзіўся ў наступных намінацыях: «Шлях да святыняў», «Духоўнаму настаўніку прысвячаецца», «Вера слаўная — вера праваслаўная», «Любімыя месцы ў Свяшчэнным Пісанні», «3 чаго пачынаецца Радзіма?» (паэтычная намінацыя). Сёлета была прадстаўлена новая намінацыя — «Спагада праз лёбоду да жывёл».

Юныя таленты, якія здолелі паспяхова напісаць даследчыя і творчыя работы, прыехалі ў сталіцу ў суправаджэнні настаўнікаў, выхавальцаў і бацькоў, каб на свой выбар наведцаў

адну з яе славатасцей. Экскурсіі былі прапанаваны Інстытутам тэалогіі БДУ. Так, пераможцы былі запрошаны ў Нацыянальны гістарычны музей, аранжарэю Баганічнага саду Акадэміі навук Беларусі, Мінскі запарк, Музей Янкі Купалы, Музей гісторыі беларускага кіно, Музей земляробства БДУ і іншыя.

Пасля экскурсіі адбылася ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў конкурсу ў сталічным Доме афіцэраў, на якой лаўрэаты атрымалі дыпламы і падарункі ад Інстытута тэалогіі БДУ. З віншавальнай прамовай выступілі першы прарэктар навучальнай установы БДУ протаіерэй Сяргей Маўсесян.

Святлана СЕМІНА

Паэтычныя адкрыцці палешукоў

Незвычайнае свята чытальніцкага майстэрства адбылося ў Гомелі. На яго былі запрошаны фіналісты відэаковага тура XVII абласнога конкурсу «Захаваем свет разам!», прысвечанага 85-годдзю Гомельскай вобласці, Году міру і стваральнай працы, Году сучаснай патрыятычнай літаратуры на Гомельшчыне, 85-годдзю пісьменніка-земляка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Анатоля Грачанікава.

З больш чым паўтары тысячы ўдзельнікаў конкурсу, арганізатарам якога з'яўляецца Гомельскае абласное аддзяленне ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», пасля школьнага, раённага тураў і абласнога ў фармаце анлайн, у выніковым туры ў намінацыях «Паэзія» і «Проза» пераможцамі сталі дзесяць найлепшых чытальнікаў. Аднак чацвёрты тур хутчэй нагадваў вялікае літаратурнае свята, чым спаборніцтва, — такая незвычайная атмасфера была створана ў актавай зале абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна.

Уладзімір Гаўрыловіч назваў гэтую падзею вялікай сцэнай чытальніцкай прэміяй таленавітых палешукоў. І меў рацыю, бо свята сапраўды атрымалася запамінальным для ўсіх: пісьменнікаў, дзяцей, настаўнікаў, гледачоў.

Пранікнёна, хвалюча гучалі выбраныя пераможцамі конкурсу паэтычныя радкі Анатоля Грачанікава і Соф'і Шах у выкананні Ксеніі Лышковай (11 клас Акцёрскай раённай гімназіі), Лізаветы Ігнатювіч (9 клас СШ № 12 г. Мазыра), Ангеліны Трацэўскай (9 клас Шчадрынскай СШ Жлобінскага раёна), Арцёма Ніканава (9 «Б» клас Капаткевіцкай СШ Петрыкаўскага раёна). Невялікімі прэзентацыйнымі спектаклямі па творах Васіля Ткачова, Уладзіміра Гаўрыловіча, Міхася Слівы, Ганны Атрошчанкі парадавалі Вікторыя Адзінец (8 клас Акцёрскай раён-

най гімназіі), Ангеліна Саскевіч (7 клас Азяранскай СШ Жыткавіцкага раёна), Валерыя Аліхімінак (9 клас СШ № 1 г. Калінінкічы), Віталій Блошкін (Крупецкай СШ Добрушскага раёна). Ангеліна Саскевіч з Азяран, што пад Туравам, стварыла праўдападобны вобраз тураўскай і кіеўскай княгіні Алісавы-Гертруды з рамана Уладзіміра Гаўрыловіча «Па веры вашай...». А Гран-пры конкурсу журы прысудзіла юнай жлабінчанцы са Шчадрынскай школы Ангеліне Трацэўскай, якая расчуліла майстэрскім выкананнем паэтычнага твора «Экспурсія» Анатоля Грачанікава.

Дыпламы, кнігі з аўтаграфамі пісьменнікаў-землякоў, альманахі «Літаратурная Гомельшчына» падрыхтавалі пераможцам арганізатары. Але, бадай, самым лепшым падарункам для іх сталі сустрэчы з пісьменнікамі, чые творы дзеці абралі для чытання. А іначэ шмат добрых уражанняў ад конкурсу павезлі дадому і настаўнікі лаўрэатаў — іх працу кіраўніцтва аддзялення таксама адзначыла.

Мікалай ІГНАТОВІЧ, фота даслана аўтарам

«ЛіМ»-люстэрка

Кніга «Народнае мастацтва Беларусі XXVI—XXI стст.» выдавецтва «Беларусь» атрымала галоўны прыз на Міжнародным кніжным кірмашы «Кітап-Байрам» ва Уфе (Рэспубліка Башкартастан). Такія звесткі апублікаваны на сайце ўнітарнага прадпрыемства. Акрамя галоўнага прыза, выдавецтва таксама атрымала дыплом І ступені ў намінацыі «Выданне, якое ўносіць уклад у дыялог культур» за кнігу «Смак беларускай гісторыі» А. Мікульчык і спецыяльны дыплом у намінацыі «Доўг памяці» за кнігу «Свяшчэнная памяць Вялікай Перамогі» А. Харашэвіч, А. Шаркова. Да таго ж прадстаўнікі айчыннага выдавецтва ў рамках работы кніжнага кірмашу падпісалі пагадненне аб культурным супрацоўніцтве з дзяржаўным выдавецтвам Рэспублікі Башкартастан «Кітап».

Беларуская дэлегацыя прыняла ўдзел у XXXI Міжнародных Ліхачоўскіх навуковых чытаннях. Мерапрыемства, якое наведалі найбуйнейшыя дзеячы расійскай і замежнай навукі, культуры і мастацтва, грамадскія і палітычныя дзеячы, адбылося ў Санкт-Пецярбургскім гуманітарным універсітэце прафсаюза, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. У склад беларускай дэлегацыі ўвайшлі намеснік міністра інфармацыі Беларусі Ігар Бузоўскі, дырэктар аналітычнага цэнтру *EcooM* Сяргей Мусянкіна, дэкан факультэта філасофіі і сацыяльных навук БДУ Вераніка Сайганова, старшы выкладчык кафедры філасофіі і метадалогіі навукі БДУ Кацярына Радзевіч і іншыя. Як адзначыў Ігар Бузоўскі на пленарным пасяджэнні, галоўная асаблівасць форуму — тэматыка дыялогу і канфлікту культур у свеце, які змяняецца.

Супрацоўнікі Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Узбекістан на чале з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом нашай краіны ў Ташкенце Леанідам Марынічам прынялі ўдзел у XIX дабрачынным Фестывалі культурных традыцый і нацыянальных страў сярод дыпламатычных прадстаўніцтваў, акрэдытаваных у Рэспубліцы Узбекістан. Да нашых дыпламатаў таксама далучыліся прадстаўнікі беларускага культурнага цэнтру «Світанак» у Ташкенце. Госці фестывала змаглі пазнаёміцца з разнастайнымі стравамі беларускай кухні, прыгатаванымі супрацоўнікамі пасольства, а таксама пачуць жывое выкананне песень, што сталі візіткай нашай краіны. Як перадае БелТА, журы высока ацаніла нацыянальныя стравы, музычную праграму і касцюмы, прадстаўленыя Беларусцю.

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Аладаўскія чытанні — 2023» прайшла ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. У рамках канферэнцыі свае прафесійныя напрацоўкі прадставілі супрацоўнікі НММ, Белгародскага дзяржаўнага мастацкага музея, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Музея «Замкавы комплекс «Мір», Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвізь», Бабруйскага мастацкага музея, выкладчыкі і аспіранты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і іншых. Па выніках канферэнцыі будзе выдадзены зборнік матэрыялаў, укладаннеца на сайце НММ.

Вялікі тэатр Беларусі прадставіў першы спектакль падчас гастрольнага тура па гарадах Расіі на сцэне Марыйскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета імя Э. Сапаева. 25 мая гледачы гэтага горада ўбачылі панастоўку харэограффа Волгі Кастэль «Анна Карэніна» на музыку Пятра Чайкоўскага. На сцэне Марыйскага тэатра дэбютавалі заслужаная артыстка Беларусі Людміла Хітрова (у партыі Анны) і саліст балета Канстанцін Белахвосцік (у ролі Вронскага). Хутка балет будзе паказаны і на сцэне Башкірскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета ва Уфе, а таксама ў рамках XXXVI Міжнароднага фестывалю класічнага балета імя Р. Нурыева ў Казані — на сцэне Татарскага акадэмічнага дзяржаўнага тэатра оперы і балета імя М. Джаліля, перадае БелТА.

Падвезены вынікі 76-га Канскага кінафестывала. Галоўны прыз конкурсу атрымала драма «Траекторыя падзення», якую прадставіла малады рэжысёр Жусцін Трые. Карціна «Зона інтарэсаў» рэжысёра Джонатана Глейзера забрала «Гран-пры». Меланхалічная камедыя фінскага рэжысёра Акі Каўрысмякі «Апалае лісце» атрымала прыз журы. Узнагарода за найлепшы сцэнарый дасталася Юдзі Сакамота, які прадставіў драматычны фільм «Монстр». Прыз за найлепшую мужчынскую ролю атрымаў Кодзі Якусэ, знакаміты японскі акцёр. Ён сыграў такісакага прыбыральчыка ў карціне Віма Вендэрсэ «Ідэальны дзень». Найлепшай актрысай стала Мэрвэ Дзідар з Турцыі (сыграла сельскую настаўніцу ў фільме Нуры Більге Джэйлана «Аб сухіх травах»).
Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Карціна свету, адлюстраваная ў творах

Што ўплывае на стварэнне канона ў беларускай і рускай літаратурах і якое азначэнне можна лічыць для яго найбольш правільным, што іх збліжае; агульныя гістарычныя абставіны ў фарміраванні і станаўленні традыцый у прыгожым пісьменстве і многія іншыя пытанні, датычныя сучаснага літаратурнага працэсу, былі абмеркаваны на міжнародным «круглым stole» «Рускі і беларускі літаратурны канон: падабенствы і адрозненні». Сустрачы арганізавалі Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны ўніверсітэт і Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Над праблемай разважалі вучоныя, літаратуразнаўцы, супрацоўнікі навуковых і даследчых устаноў абедзвюх краін. Да ўвагі чытача — найцікавейшыя вытрымкі з іх дакладаў.

Ігар Сухіх, прафесар кафедры гісторыі рускай літаратуры філалагічнага факультэта Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук:

— Пры параўнанні абедзвюх літаратур узнікаюць два важныя пытанні, звязаныя з розным іх становішчам і колькасцю

Удзельнікі «круглага стала».

што ў гэты час Беларусь стала самастойнай. Да 1917 года за выказванне нацыянальных ідэй аўтары маглі трапіць за кратамі, ні пра якія падручнікі па мове і літаратуры не было і размовы. Не было і крытыкі на беларускай мове, а значыць,

да таго ж на канон уплываюць і літаратурныя прэміі. Навукоўцы і аўтары, якія трапляюць у журы прэміі, кожны раз спрабуюць назваць не проста найлепшыя папулярныя аўтары з найбольшай колькасцю продажаў, яны робяць гэта з той мэтай, каб адпаведныя творы ўвайшлі ў канон. Паўнаважаснасць крытыка з'яўляецца часцей за ўсё менавіта тады, калі пісьменнік атрымлівае прэмію.

Акрамя таго, вылізную ролю для канона іграе і выданне збору твораў — да таго часу ніхто не ўяўляе, што пэўны аўтар рэальна напісаў шмат...

Аляксандр Большаў, прафесар кафедры гісторыі рускай літаратуры філалагічнага факультэта Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук:

— На пабудову літаратурнага канона вялікі ўплыў мае час і аддаленасць у часе. Так, калі наконі літаратурнага рускага канона XIX стагоддзя спрэчак няма, то ў XX стагоддзі іх шмат, як шмат і супярэчнасцей. Чым бліжэй да нас літаратурны матэрыял, тым больш складанасцей з літаратурнымі іерархіямі.

Ігар Сухіх.

напісанага. Так, нельга супаставіць літаратуры англійскую і нарвежскую, альбо нямецкую і швейцарскую. Праблема, звязаная з гэтым, наступная: канон ёсць у кожнай нацыянальнай літаратуры, але сітуацыя з яго фарміраваннем можа быць розная: у першым выпадку ёсць вялікая колькасць матэрыялу, яго лішак, а ў другім — класікаў даводзіцца шукаць... І ці падобныя ў такім разе спосабы кананізацыі ў рускай і беларускай літаратурах? Так, «паўкласік» у адной літаратуры мог бы быць класікам першага шэрагу ў іншай літаратуры...

Другі момант: як быць з судаснамі мовы, якой напісаны творы, і нацыянальнасцю? Які крытэрыі з'яўляюцца вызначальнымі для таго, да якой літаратуры адносіць пэўнага аўтара? Савецкая эпоха дала шмат прыкладаў своеасаблівых супярэчнасцей паміж нацыянальнасцю і мовай альбо двухмоўнага аўтара. Варта згадаць феномен Чынгіза Айтматова: кнігі, з якіх пачыналася яго слава і за якія ён атрымаў узнагароды, напісаны на роднай кіргіскай мове, але пазнія яго тэксты — на рускай мове, хаця ў рускі канон ён не ўваходзіць...

Танна Кісіліцына, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры, дацэнт, доктар філалагічных навук:

— Розніца ў фарміраванні беларускага і рускага канона вялікая. Яна вынікае з параўнання дзвюх гісторыі літаратуры. Мова, дарэчы, тут не мае прынцыповага значэння. У беларусаў, якія сфарміраваліся як нацыя з канца XIX стагоддзя і залежалі пачатку ад Польшчы, а потым ад Расійскай імперыі, літаратурны канон стаў складацца з пачатку XX стагоддзя. Адносна нядаўні пачатак звязаны з тым,

не мог сфарміравацца і канон. Толькі з'яўленне ў 20-х гадах XX стагоддзя работы Максіма Гарэцкага «Гісторыя беларускай літаратуры» паклала пачатак гэтай працэсу.

Для пісьменнікаў, якія стваралі беларускі канон, праблема была не ў малой колькасці тэкстаў, а ў іх шматмоўнасці: творы пісаліся, акрамя як па-беларуску, на ідыш, па-руску, па-польску.

Максім Гарэцкі вылучыў тры кірункі, што леглі ў канон: фальклор, літаратура аплячанага шляхты і літаратура расійскай культуры.

Цікава падшоў да праблемы стварэння канона крытык Адам Бабарэка, які не прымаў некаторыя кірункі, напрыклад, рамантызм ён лічыў чужым для беларусаў. У выніку многія аўтары, якія нарадзіліся на беларускіх землях, былі выцеснены — ніхто не шукаў у іх творах, напісаных не па-беларуску, нічога беларускага. Так, А. Бабарэка выказаў імкненне стварыць канон згодна з уласным уяўленнем, без апеляцыі да замежнага досведу, з чыстага аркуша.

Асаблівасць нашага літаратурнага канона і ў тым, што ён звязаны са зменай сацыяльна-гістарычных парадыгмаў: рэвалюцыя 1917 года; паслясталінская адліга, калі са зсылка вярнуліся многія нашы пісьменнікі і іх наоў трэба было ўводзіць у літаратуру, фармальныя цяжэнні ў іх творах замінішы на сацыялістычны рэалізм; вяртанне літаратуры, напісанай на іншых мовах, пачынаючы з перакладу «Песні пра зубра». У 1990-я гады канон папоўніўся аўтарамі, якія былі ў эміграцыі альбо рэпрэсіраваныя. Увайшоў многа тэкстаў, напісаных польску.

Аляксандр Большаў.

Што тычыцца мовы напісання твораў, то, вывучаючы творчасць Алеся Адамовіча і Васіля Быкава, зразумець, што зусім не мова тут важная, — бесспрэчны трагізм, праз які аўтары праводзяць сваіх герояў, беспрэжэдэнтны ў плане экзистэнцыялізму, светаадчування і мадэлявання сітуацыі ў сусветнай літаратуры — гэтыя пісьменнікі, безумоўна, з'яўляюцца часткай беларускага літаратурнага канона...

Юген Іарандніцкі, старшы навуковы супрацоўнік аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры, доктар філалагічных навук:

— Несумненна, канон фарміруецца крытыкамі і літаратуразнаўцамі. На маю думку, існуе два віды канона: той, які чытаюць, і той, які шануюць (напрыклад,

Пушкін, Купала). Найбольш складана з канонам, які чытаюць.

Канон савецкай літаратуры звязаны з ідэалагічнай сацрэалізму, і ў той час у нашых канонах было больш падабенства. Пачынаючы з 1980–1990-х гадоў адбываюцца пэўныя змены, калі вяртаюцца выкрасленыя, забытыя імёны: з гэтай прычыны цяпер у канонах рускай і беларускай літаратуры назіраецца ўсё больш адрозненняў. Звязаны яны і з тым, што ў літаратурах развіваюцца новыя тэндэнцыі і напрамкі, — найперш гэта гістарычны і дакументальны.

Наталія Сямёнава, дацэнт кафедры гісторыі рускай літаратуры Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук:

— Неабходна пераглядаць мову і падачу матэрыялу ў тэкстах, што адносяцца да мінулага стагоддзя. Так фарміруецца новы канон з новым інструментарыем: гэта звязана і з архівамі, якія адкрываюцца. Архіўныя звесткі неабходны для таго, каб стымуляваць стварэнне канона. Як узаемадзеінаюць час, традыцыя і мова? Здраецца, тэксты мінулага стагоддзя абсалютна непрадказальна ўрываюцца ў сучасную культурную карціну з істотнай перапрацоўкай моўнага матэрыялу, перакадзіраваннем мовы мінулага на мову сучаснасці...

Савецкі літаратурны канон з'яўляўся ўнікальным, мультикультурным, полімоўным. Наўрад ці ён быў бы магчымы ў іншай літаратурнай традыцыі.

Танна Бутырчык, загадчык кафедры замежнай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт:

— Калі разважаць пра канон у рэчышчы гісторыі літаратуры, то можна сцвярджаць, што асноўны корпус тэкстаў, якія ўводзіць у канон, фарміруецца ў нацыятворчы перыяд і найбольш поўна адлюстроўвае нацыянальны вобраз свету. Адказ на пытанне, ці можа быць створана нацыянальная літаратура на іншай мове. Адназначна не важна, на якой мове перадаецца ментальнасць і нацыянальная карціна свету. Акрамя таго, у нацыятворчы перыяды пашыраецца

цікавасць да фальклорнага матэрыялу — менавіта там найбольш фіксуецца нацыянальны вобраз свету. Ажыццяўляецца пошук эстэтычнай формы, спецыфічнай, нацыянальнай — так у нашай літаратуры ўзнік нацыянальна маркіраваны жанр — абразкі. Гэта форма выяўлення нацыянальнай ідэі. Прычым гэта датычыць не толькі эстэтычных практык пісьменніка — у крытыцы тое ж. Так, пра пошкі формы пісаў Ігнат Канчэўскі, альбо Абдзіраловіч, у кананічным творы «Адвечным шляхам»...

Па вялікім рахунку, гісторыя літаратуры — канон...

Аліса БРАТКА
Фота Марыны ВАРАБЕЙ

Пайшоў, каб вярнуцца

Павел Вераб'ёў, Паша, адзін з маіх сяброў, які пайшоў у вечны вырай услед за Алесем Письмянковым, Валодзем Маруком... Чарговая страта... Дай Бог, каб пачакалі і не сыходзілі за імі тыя, хто быў з намі і ў сумоўях, і за бяседным сталом, і ў сумесных вандроўках, і на старонках таго ж «ЛіМа», іншых нашых выданняў.

калгаасу, фермеры і пчалары. Пчолы для Вераб'ёва былі не толькі заняткам — часткай яго жыцця. Ён прысвяціў ім сваё дзецішча, газету, якую заснаваў і выдаваў, якую любілі і чыталі ўсе пчалаводы краіны.

Паша, як і да ўсяго ў жыцці, да пчаларства ставіўся адказна і сур'ёзна, не любіў і змагаўся з тымі, хто ператварыў заняткаў у прасты бізнес, хто хітрыў і падманваў даверлівых пакупнікоў няякасным мёдам.

Паша паспытаў хлеб і камсамольскага работніка, і галоўнага рэдактара самай масавай на той час газеты «Знамя юности», але захацеў вярнуцца да творчасці.

У той час яго паклікаў на працу Аляксей Письмянкоў, які тады ўзначаліў штотыднёвік «Літаратура і мастацтва». Для выдання гэта быў няпросты час: накіпіліся даўгі, газету не хацелі браць у друкарню. Спатрэбіўся Пашаў журналісцкі і адміністрацыйны вопыт.

І Вераб'ёў разам з сябрам «вырульвалі» сітуацыю, і штотыднёвік паспяхова пераадолеў усё рыфы і выйшаў у нармальнае плаванне.

А Паша напросіўся з пасады намесніка і стаў проста аглядальнікам.

Але праз гады, таксама ў няпросты для выдання час, лёс паклікаў Вераб'ёва ў новы выдавецкі дом, дзе сярод іншых выданняў быў і яго «ЛіМ».

А затым мы сустрэліся на Чырвонай, у Доме радзі, калі Вераб'ёў узначаліў радыёстанцыю «Сталіца».

Для Пашы гэта быў не самы зорны яго час, і ён вельмі перажываў, бо быў чалавекам, схільным да роздуму

і аналітыкі, а радзіе для моладзі патрабавала хуткай рэакцыі, іншых рытмаў, мабільнасці і дынамізму...

Няпроста складалася для яго і жыццё па-за межамі радыійных сцен. Ён рваўся да сваёй гаспадаркі, марыў стварыць аграбудаўніцтва і не раз гаварыў мне, што сапраўднае яго прызвание — селянін, хлебароб.

У вёсцы прайшоў яго дзяцінства, вёскай ён жыў і ў горадзе, так і не стаўшы душой сталічным жыхаром.

Гэтае яго душэўнае адчуванне прароча падмеціў у свой час сам Міхась Стральцоў, які, прачытаўшы верш пачаткоўца ў Слаўгарадскай раёнцы, рэкамандваў яго для ўдзелу ў семінары маладых пісьменнікаў краіны.

Сціпласць і чысціня, далікатнасць і непахісная перакананасць прыцягнулі ўвагу да маладога паэта такіх карыфеяў, як Міхась Стральцоў і Рыгор Бардулін.

Вось як пасаў Рыгор Іванавіч у прадмове да першай кнігі Вераб'ёва «Крытычная маса»:

«У асобе Паўла Вераб'ёва маладая беларуская паэзія мае прыклад супаўнення характару творцы з ягонымі вершамі. Гэта паэзія стрыманая ў пацучці, уважанага розумам, прапунчанага праз сэрца».

І заканчвае прадмову так: «Павел Вераб'ёў ранішні і безабаронны, даверлівы і шчыры, ідзе да цябе чытач. Прымі яго і паэзію ягоную адпаведна! Не ўкрыўдзі! Не абразь абьякаваццю».

Забягаючы наперад, скажу, што не кожны ўспрыняў належна гэты заклік народнага паэта. Паэзія Паўла не атрымала, на жаль, таго заслужанага водгуку, не стала фокусам рэйтынгаў і апытанняў, не сабрала вялікай колькасці хвалебных рэцэнзій і водгукаў.

Другую і, як аказалася, апошнюю кнігу, што выйшла аж праз пяць гадоў, Вераб'ёў назваў «Не трэба вас».

Ён піша:

*У небе страшна заголю,
Пад шквальным ветрам вербы гнуцца.
Мяне так доўга не было,
Я да сябе хачу вярнуцца.*

Асабістыя трывогі і перажыванні непаруна звязаны з Радзімай, з лёсам блізкіх людзей. І паэт жадае:

*Не помніць цемрачы жуду,
Не помніць здрадніцтва і гнусі.
Мой краю родны, я — вярнуся
І больш нікуды не пайду.*

Услед за Бардуліным магу падцвердзіць, што характар Паўла супаў з яго вершамі. У кнізе ён выказаў і расчараванне здрадай былых сяброў, і трывогу за лёс краіны, і клопат пра маральную чысціню, сумленнасць і праўду.

У апошнія гады ён тэлефановаў не так часта, але нашы размовы цягнуліся не адну гадзіну. Часам я нават стамаўся і казаў Паўлу: «Ну дайвай прадоўжым гаворку заўтра», але ён не хацеў развітвацца. А потым зноў замаўкаў на дні і тыдні. «Ведай, што я цябе люблю, сыне!» — звычайна заканчваў гаворку. І мне нават было няёмка ад такіх слоў, якія ў наш час нячаста гавораць дарослыя людзі.

Вестка аб яго смерці была нечаканай. Ды кіба можна чакаць такога ў дачыненні да яшчэ не старога чалавека.

Пахаванне было сціплым і нешматлюдным.

І я застаўся цяпер з яго кнігамі, з успамінамі пра «ранішняга, даверлівага і шчырага», як яго назваў Рыгор Бардулін.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Гуманізм як панацэя ад бед

У юбілейных успамінах пра паэта Пятра Сямінскага (1963—2021) неабходна пазбегнуць банальнасцей. Задача няпростая, але я паспрабую. Трэба пастарацца абхітрыць лёс, каб застацца аб'ектыўным, абсыці прынцып «або добра, або ніяк», не пусціцца ў татальную кампліментарнасць, не ліслівіць, не славасловіць. І галоўнае — не падманваць сябе (напрыклад, кажучы пра паэта ў форме цяперашняга часу). Як і ён стараўся быць шчырым з намі і з сабой.

Я зусім не збіраюся шукаць у радках гэтага аўтара фармальную дасканаласць, тым больш што і гэта задача не з лёгкіх. Пабудаваны Пятром Сямінскім літаратурны свет нагадвае ідэалістычны паноптыкум — дзе дабро заўсёды перамагае зло, дзе шчасце дасягаецца толькі сумленнай працай, дзе сяброўства і каханне шчырыя, сапраўдныя, а не віртуальныя. У такой любачнай праце — яго самабытнасць. З дапамогай гэтага ўмоўна-фантастычнага свету можна эфектыўна выходзіць так званана новага чалавека, працавітага, прыстойнага, свядомага нашчадка-земляка. І, як бы цяжка ні было, паэт, педагог па прызыванні гэта рабіў. А калі асабліва абвастралася адчуванне непадабенства свету фантазіі з суровымі рэаліямі рэчаіснасці, у слова Пятра Яраслававіча з'яўляліся трагічныя інтанацыі:

*Я плакаў на руінах першай мары,
Прывімаў ад злога лёсу ў твар удары.
Над Кронанам Гарошні самацвет
Я лашчыў і як сын, і як паэт.*

Для мяне заўсёды надзвычай важныя асабістыя якасці маіх калег, магчымаць разлічаны на падстаўленае ў пачатковы момант пачатку. І ў гэтым сэнсе Пятра Сямінскага смела можна ставіць у прыклад. Калі трэба было напісаць лірычнае прывітанне, паэтычнае віншаванне, адгукнацца мастацкім словам на юбілей прадпрыемства-спонсара або на іншую значную нагоду, Пётр ніколі не адмаўляў. У адрозненне ад іншых калег, якія не маглі, не хацелі пераступіць праз уласны прынцып «па замове не пішу».

Азіраючыся назад, можна сказаць, што асноўныя тэмы творчасці і базавыя жыццёвыя каштоўнасці Пятра Сямінскага супадаюць. Гуманізм у слове і па жыцці — як панацэя ад усіх бед, маленькіх і вялікіх. Усім сэрцам любіць жыццё і людзей, любіць сваю родную зямлю, яе мінулае і сучаснасць — заўваж, без вернасці якому ў нас не атрымаецца крочыць далей, лейтматывам гучыць у радках паэта:

*Мы ў каханні табе прынародна
Прызнаемся з напільным надзеі,
Таямнічы, чароўны наш Гродна,
Горад-мара і горад-музей.*

Або яшчэ:

*Птушка далеч прымае
І чужыя гаі.
Я ж — часцінка жывая
Гэтай шчырай зямлі.*

Пётр Сямінскі нарадзіўся ў вёсцы Каўбасіно, літаральна побач з горадам. Сёння тут красуюцца кварталы са шматпавярховых дамоў і ходзяць тралейбусы. Жыццё няспынна рухаецца наперад. Паэт заўсёды радаваўся прагрэсу; яго фантазіі часам па-дзіцячы наіўныя, часам гратэскавыя, невыпадкова напоўнены глабальна-касмічнымі матывамі. Творчая філасофія Пятра Сямінскага падвргае скрупулёзнаму даследаванню, выпрабаванню на жыццёвы патэнцыял лёс усяго чалавечства:

*Непрызнанасць — не д'ялава кара,
А надзеі людзям сярод зім.
Непатрэбна нам многа і караў:
І адзін стаў вядомы не ўсім.*

«Адным з цэнтральных матываў паэзіі з'яўляецца тэма каханання», — можна было б напісаць, калі б тутарка шла не пра Пятра Сямінскага. Ніякіх штампаў! Пра каханне гэты фізік мог напісаць так, як не дадзена іншым лірыкам. Як бы падкрэсліваў, што кахаць жанчыну — шчасце і цуд, карпатліва і адказна праца, гэта не толькі натуральна, але і надзвычай прывабна, змястоўна, паэтычна:

*Злы салавей абуджае рамансамі.
Ные душа быццам бы ад ляса.
Дай ты нам, лёс, пэндзаль з новымі шанцамі,
Выратуй нас, асалоды сылаза...*

Магчыма, у вершак Пятра Сямінскага не было таго, што выклікае захапленне ў крытыкаў. Магчыма, працэс творчага пошуку быў не менш важны (а магчыма, і больш), чым яго вынік. Неабходна сказаць пра яго рашучую гаюнасць пашыраць гарызонты мастацтва. Варта згадаць яго захапленне мадэрнізмам, рознымі эксперыментальнымі з'явамі — гульняй з гукамі, з формамі паэтычнага тэксту, таўтаграмамі, графічнай паэзіяй і г. д. А яго экспромты-бурмым заслугоўваюць

асобнага апаведу. Тут роўных нашаму Пятру на беларускай паэтычнай сцэне не будзе яшчэ доўга. Аўтар некалькіх зборнікаў пародыі, ён не саромеўся высмеяць чужыя недахопы. Калі на публіцы паэтычныя пародыі прадстаўляліся ім у выглядзе яркіх драматычных мініячур, было зразумела, што перад намі творца не ў звыклым фармальным сэнсе, а сапраўднае адкрыццё; нашмат больш, чым проста пісьменнік.

Так, гэта быў самы экспрэсіўны з усіх паэтаў Прынёмання, паэт-імпрывізатар, паэт-артыст. Аднойчы падчас свайго паэтычнага перформансу Пётр разбіў аб падлогу керамічны кубак. Аскенкі разляцеліся па ўсім памяшканні чытальнай залы. Прысутная тут старшыня нашай абласной пісьменніцкай арганізацыі Людміла Антонаўна Кебіч доўга не магла дараваць паэту такую выхадку. Потым, вядома ж, даравала. Таму што як дасведчаны, мудры кіраўнік разумела: яму — можна, гэты творца існуе ў мастацтве менавіта так, інакш не ўмее! Эпатаж, непрадказальнасць, эмацыянальнасць на грані фолу рабілі яго выступленні непаўторным тэатрам аднаго паэта. Такім жа выглядала яго жыццё — часам няўдзячным, незразумелым, часам нейкім казачна-незвычайным, але сапраўдным жыццём чалавека на сваім месцы, у сваёй нязменнай ролі. У такіх выпадках па-абывацельску скептычна кажучы: «Гэта ўсё лірыка». А з усяго гэтага на самай справе складаюцца творчы лёс Пятра Сямінскага, яго ўласны вобраз, яго ўнутраны свет. І гэтым тлумачыцца сяброўская мянушка: «Пётр — лірычнае нутро».

...У канцы мая з дня нараджэння гродзенскага паэта Пятра Сямінскага спаўняецца 60 гадоў. Яго адсутнасць на ўласным юбілей таксама хочацца ўспрымаць дзіўным перформансам, загадкавым эксперыментам ці нейкай нечаканай выхадкай. Але ж дараваць яе немагчыма.

Дзімітрый РАДЗІВОНЧЫК
Фота Анатоля АПАНАСЕВІЧА

Мікітавы дубкі, або Вяртанне да сваіх каранёў

Трымаю ў руках кніжную навінку Выдавецкага дома «Звязда» — «Калаўрот хлапечых прыгод» Анатоля Эзкава. Яркая, запамінальная назва дзіцячай кнігі з абавязковай рыфмай — адметная рыса пісьменніка. Шматлікім прыхільнікам таленту Анатоля Эзкава гэтая рыфманая падказка дапамагае без асаблівых цяжкасцей арыентавацца на кніжных паліцах крам.

на балацэвіне хлопцы лавілі кошкікам ужоноў, у лесе выпальвалі шэршню, якія жылі ў дуплах дрэў, ганялі шайбу, глядзелі тэлевізар. І каштоўнасць такога сяброўства будучы пісьменнік, а тады звычайны вясковы хлопчык, асэнсаваў, калі брат Пятро паехаў вучыцца ў Гомель. Аўтар шчыра прызнаецца: «А я ўмонт як бы асіраець, бо ніякія іншыя заняткі ніколі не маглі замяніць тых, якія дарыў мне траурны брат. Мой сапраўдны апякун».

Асэнсаваўшы, які ўрок пашчасціла атрымаць у дзяцінстве Анатолю Мікалаевічу, задаецца пытаннем: ці не аддае ён цяпер сваёй творчасцю тыя дабрны, пяшчоту і сяброўства маленькаму чытачу, такому ж адкрытаму да ўсяго, безабароннаму і доверліваму, якім ён быў сам у залатыя дні дзяцінства?

А ката Васку ў трох былых аўтар надзяляе чалавечымі якасцямі: адданасцю, смеласцю, адвагай, жывой цікаўнасцю. Часам здаецца, што ў ката і аўтара ёсць нешта агульнае: жывёла такая ж назіральная ды з чулівай душой. Як сапраўдны дэміург, умешваецца ў ход самога жыцця і мяне страшнае і непазбежнае на шчасліваю канцоўку. Як было з курантамі ў былі «Пастух-вартульнік». І нават калі аўтар крыху і прыдумуе што — чытач абавязкова даруе і не застанеца ў крыўдзе, бо кожны, я ўпэўнена, хацеў бы мець побач такога сябра.

А вось у расповеде «Толькі з гаспадаром» выразня вымалёўваецца вобраз аўтара. Пачуццё віны, акіяна неадплатнай удзячнасці і любові да нямоглага бацькі, які сыходзіць з жыцця, як не закрыты гештальт, свідруе душу сталага, дарослага, які ўжо сам зрабіў дзедкам.

Аповесць «Мікітавы канікулы, або Гарадскі хлопчык у вёсцы» Анатоля Эзкава называў амаль дакументальнай. На мой погляд, у ёй аўтар з вышнімі пражытымі гадоў апавядае пра самае галоўнае ў жыцці кожнага чалавека і яго самога. Перадаць нашчадкам памяць, любоў, павагу да свайго роду, замацаваць іх пакуль яшчэ кволяны карэнчыкі ў роднай зямлі, каб не сталі манкуртамі, каб не скончыўся род, каб усё, што зрабіў, не было дарэмным. І каб падхпілі нашчадкі, калі прыйдзе час, агмень твой і дарабілі назробраена. Ці не ў гэтым сэнс жыцця?

З цэльнай Анатоля Мікалаевіч звяртаецца да светага вобраза маці. Згадвае, як яна, калі брала іх з братам па грыбы, заўсёды спявала. Згадвае, якая яна была апантаная грыбніца: «Заўсёды вярталася з лесу з поўным кошкікам грыбоў. А то яшчэ і ў хустку, завязаныя яе ражкі, набярэ».

Распавядае ўнуку пра свайго руплівага працаўніка-бацьку, першага дарадцу ва ўсіх справах.

Вучыць унука Мікіту — галоўнага героя аповесці — падоўжыць век прашчураў памяццю пра іх справы. Так, не спілаваў старою, даўно аджылоў ябыною. Яе пакінулі як напамін пра дзеда, бо гэта адзінае, што засталася з таго, да чаго дакраналася яго рукі. Наогул, дрэвы займаюць асобнае месца ў творчасці пісьменніка. Вобраз ябыны атаясамліваецца з сям'ёй, сувяззю з продкамі, дуб — з слай, з народамі, яго духоўнай аднасцю.

«Былі дрэвы, — піша аўтар пра родны лес, калі звяртаецца да ўнука, — на якіх я заўсёды мог дакладна

вызначыць, дзе знаходжуся. Так што, калі і заблукаў, у мяне меўся свой арывенцір. Выйшаў на пэўнае дрэва — ага, значыць, дахаты мне ў той бок. Тым больш што на перакрываючы лінейны дарог, якія абзначалі межы лясных кварталаў, высіліся шматвекавыя волатыводы. Яны ахоўваліся дзяржавай як помнікі прыроды. Хіба што для малака закон быў не пісаны — лупілі ў іх падчас навалніц, што ёсць сілы, аж трэскі ляцелі. Дубы ж стаялі як грамаадводны. Крыў божа, схавацца над імі, калі ў лесе запусце навалніччый навал. Гэтае правіла ведалі ўсе жыхары — і вялікія, і малыя».

Асабістым прыкладам далучае дзед Мікітку да стваральнай працы. На адной з прагулак завёў малаго ў зялёную дуброву, дзе шуміць і яго дубы. Калісьці, яшчэ хлопчыкам, пашчасціла аўтару трапіць на пасадку дрэў. Гэтая падзея вельмі ўзрушыла Мікітку. І, пакуль дзед зачаравана ўзіраўся ў вершаліны дрэў, слухаў іх гаманкі пошум, унук збіраў жалуды. Цяпер каля хаты растуць і Мікітавы дубкі.

Асабліва ўразіў Мікіту апавед дзядулі пра тое, як яны ў маленстве з братам Пецем натрапілі на падасінавікавую паляну. Такую вялікую, што за два разы не змаглі прывесці і паловы грыбоў з той палены. Па словах дзеда, гэта быў адзіны выпадак у яго жыцці, калі давялося пакінуць грыбы ў лесе. Маленькаму апантанаму грыбніку ўяўлялася чырвоная ад падасінавікаў паляна. І, вядома, ён таксама марыў пра такую ўдачу.

З цікавасцю слухае хлопчык, а часам і распывае дзеда, калі што незразумела, пра яго вясковае маленства: якім яно было, у якія гульні тады гулялі. Акрамя звычайных, заўсёдных дзіцячых забаў, якія любяць і сучасныя дзеці, — хакей, футбол, хованкі, катанне на роварах, — была адна, што з часам забылася, але вельмі ўразіла Мікітку. Гэта гульня ў партызан. З лагоднай усмешкай дзядуля падтрымаў здагадку кемлівага ўнука, што перамога была заўсёды на баку нашых. У размове закрунулі і балючыя для іх сям'і тэмы, звязаныя з Вялікай Айчыннай. Дзед распавёў пра небяспечны занятак тагачасных хлапчукоў — па акапах ды траншэях вышукваць зброю. Ішлі цяжкія баі, васьм хлапчукаў і шнырылі на лясках. На адной з такіх мін і падарваўся родны брат бабулі. Вось так закрунула рэха вайны і іх сям'ю, прынёсла гора.

Вёска, у якой бацька час Мікітка з дзедкам на канікулах, туліцца да чыгункі, і таму яшчэ са двара чытаць, як на рэйках грукочуць цягнікі. І Мікітка ўжо нават разбіраецца, які з іх пасажырскі, а які нагрудны таварны, бо ў кожнага свой грукат. І аднойчы, даведваючыся, што электрычка робіць у іх вёсцы аж цэлых два прыпынкі, а ў райцэнтры — толькі адзін, быў вельмі здзіўлены: маўляў, чаму тады райцэнтр менавіта там, а не ў іхняй вёсцы?

У дзеда з унукам ёсць яшчэ адна цікавая гульня: калі яны вандруюць па вясковых вуліцах або па лесе, то вучаць беларускую мову. Робяць гэта так: словы з рускай мовы перакладаюць на беларускую. Так, Мікітка з дапамогай дзеда ўпершыню назваў сваімі імёнамі на роднай мове бэз, канюшыны, святаяніны. Упершыню паспраўдну, як дарослы, распісаўся ў фармуляры, калі дзед запісаў яго ў вясковую бібліятэку.

Змест кнігі напоўнены цэльнай і гумарам. І хаця на фаразцы значана, што выданне адрасавана дзецям малодшага ўзросту, раю чытаць усёй сям'ёй. А як інакш? Калі кніга пра наша адвечнае, беларускае — пра вяртанне да сваіх каранёў.

Іна ФРАЛОВА

Не бракуе яркасці і ў афармленне кнігі: яно адпавядае запамінальнай назве.

Мастачка Святлана Стахоўская напоўніла дзіцячае выданне сапраўднай майскай свежасцю, змясціўшы на вокладку квітнечы бэз. Такая вокладка абавязкова прыцягне ўвагу маленькага чытача і яго бацькоў.

Так, удала рыфманая назва, якая да ўсяго абяцае адчыніць дзверы ў таемны свет дзіцячых прыгод, аўтарытэт і вядомасць аўтара, станючыя эмоцыі таленавітага мастака-афарміцеля, на маю думку, і ёсць той пасыл, што падштурхоўвае сучаснае дзіця ўзяць у рукі кнігу. Спачатку пагартаць старонкі з каляровымі малюнкамі, а пасля, каб даведацца, якую гісторыю распавядае гэтая кніжка, чытаць.

Кнігу «Калаўрот хлапечых прыгод» складаюць міні-аповесці «Мікітавы канікулы, або Гарадскі хлопчык у вёсцы», апавяданні і былі. Аўтар запрашае юнага чытача разам з бацькамі акунуцца ў рэальны свет жыцця дзяцей. Распавядае пра гульні, забавы, радасці і засмучэнні галоўных герояў, заклікае пазбаўляцца дрэнных звычак, быць сумленным і справядлівым, не баяцца цяжкасцей. А таксама вучыць шанаваць прыроду і яшчэ больш любіць братоў нашых меншых. Ставіцца да такога сяброўства з вялікай адказнасцю.

Так, у апавяданні «Новенькі» ідзе размова пра сталенне галоўнай гераніі Святланкі. Сталенне духоўнае. Падкормліваючы вулічных жывёл, як гэта робяць шмат дзяцінак у яе ўзросце, Святланка разважала пра чэрствасць людзей: «Возьмуць коціка, бо сын ці дачка, а то і абое замучылі просьбай, патрымаюць, пакуль дзеці нагуляюцца, як з цацкай, а потым выкінуць на вуліцу».

Дзядулячка была ўпэўнена, што яна так ніколі не зрабіла б. Бо дома ў яе жыла кошка Муся, якую Святланка вельмі любіла і ніколі б не пакрыўдзіла зрадай.

Але аднойчы самага маленькага вулічнага выхаванца, якога Святланка найбольш вылучала сярод астатніх, наватка бяда. У кацінай бойцы малечу паранілі: моцна абдзёрлі вушка, вырвалі касмыль поўсці на баку. З раны сачылася кроў. Тут ужо не да разважанняў. А пра выбар Святланкі і далейшы лёс яе ўлюблёнца можна даведацца, прачытаўшы апавяданне.

У былых «Брат-апякун» і «Баська» пісьменнік згадвае найбольш запамінальныя падзеі свайго дзяцінства. Старэйшы на шэсць гадоў траурны брат Пятро стаў для яго сапраўдным апекуном. Дзякуючы яму яшчэ ў малодшых класах аўтар гуляў у хакей і футбол са старшакласнікамі, хадзіў на лыхаж аж да самай «трубы» — так называлася месца, дзе пад чыгункай ляжалі кольцы для вадасцяку і дзе можна было імківа спустыцца з крутой горкі. Было яшчэ шмат забаў: разам

Захапляльныя прыгоды, маральна-этычныя праблемы, напружанне, што бярэ ў палон з першай старонкі расповеду, — усё гэта чытач знойдзе пад вокладкай кнігі для дзяцей Міхаса Зарэмбы «Арзавы Спас. Паддаўкі», што нядаўна пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Творы апавядаюць пра жыццё вясковых хлапчукоў і іх недзіцячыя гульні з «цацкамі», там і тут пакінутыя вайной. Герояў аповедаў адразу ўспрыма-

апавядання «Арзавы Спас» («...Дадару жыццёўскі дзень. Плыло на небасхіле пятае пасляваеннае лета, якое ледзьве не стала апошнім у жыцці двух хлапчукоў.

А год нараджэння Пеці і Янкі выпаў на векапоны сорака першы» — здагадваецца, што Міхас Зарэмба піша пра сябе, пра сваё пасляваеннае дзяцінства: нарадзіўся будучы пісьменнік у 1941 годзе ў вёсцы Знаменка на Лагойшчыне.

Цікава проза М. Зарэмбы і тым, што пісьменнік выкарыстоўвае адметныя беларускія слоўцы, якія не на слыху — ведае іх не кожны дарослы. Прычым ён падае іх так, што значэнне слова, калі яно не зразумела, вынікае з кантэксту, напрыклад: «Спыніліся ля высокага куста і пачалі мышкаваць пад ім, разграбуючы сухое, шархоткае лісце. Потым трэслі гонкі лясчыны, радаліся кожнай сваёй удачы. Шукалі, мышкавалі, і раптам Янкавы пальцы шкранулі па чымсьці цвёрдым...»

Дарчым, апавяданне «Арзавы Спас» уключана ў спіс твораў для дадатковага чытання вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры для 5 класа сярэдняй

школы, але цікавае яно будзе і малодшым школьнікам, і старэйшым.

У апавяданні «Паддаўкі» аўтар больш засяродзіў увагу на праблемах узаемаадносін з равеснікамі, а таксама на пакутах выбару: чым сапраўднае сяброўства розніца ад фальшывага? Чаго варта ўяўнае сяброўства і чым даводзіцца плаціць за крокі, што робіш насуперак сумленню. Расповед будзе цікавы сучасным падлеткам, якія таксама штодзённа вымушаны вырашаць складаныя маральна-этычныя пытанні і не заўсёды знаходзяць у сабе рашчучасць папрасці дапамогі ў дарослых, дый не заўжды тыя з'яўляюцца аўтарытэтам для дзяцей.

Кніга Міхаса Зарэмбы будзе карыснай не толькі школьнікам — на прыкладзе герояў можна распачаць гутарку з дзіцем, растлумачыць пэўныя сітуацыі. Упэўнена, апавяданні спадабаюцца і дарослым, якія будуць чытаць разам з дзецьмі.

Аліса БРАТКА

Лета, сябры, прыгоды

3 добрым словам пра земляка

У «Выдавецкім доме «Звязда» выйшла кніга, прысвечаная пісьменніку 1960-х — Ігару Хадановічу. Асабіста для мяне гэтая падзея надзвычайная. З маленства Ігар, мой зямляк, прысутнічае ў маім уяўленні як нешта дарагое і страчанае. Хаця ведаю пра яго толькі ад дарослых.

Кажуць, час усё расставіла на сваіх месцах. А я дадала б і людзі, тыя, хто не раўнадушны да мінулага, хто вяртае да нас неслужана забытыя імяны. Ваўдаў Матусевіч, таксама мой зямляк па Дзяржыншчыне, робіць гэта самааддана. Выхад кнігі абудзіў і мае ўспаміны...

Не страчваецца дарагое... Напэўна, у кожнага ў душы ёсць куточки, дзе захоўваецца самае патэмнае, якое стала з гадамі асабліва каштоўным і дарагім. Тое, пра што хачу згадаць, датычыць майго юнага ўзросту і звязана з невыказанай журбой і светлым сумам...

Месца майго нараджэння — вёска Навасады Дзяржынскага раёна, дзе гадалася да школы пад наглядом любай бабулькі Марыі Піліпаўны Сантаровіч. Яна, школьная настаўніца, адкрыла перада мной дзіўны свет жыцця ва ўсіх яго радасных і гаротных праявах.

Бабулю, пасля заканчэння ў 1936 годзе педагагічнага вучылішча накіравалі ў незнаёмую вёску, дзе, па яе перакананні, павінна было быць шмат садоў (нездарма ж назва вёскі такая!). Так было насамрэч, і не адно дрэва, цэлы сад, пасля пасадзіць мая бабуля. І калія хаты, і калія школы з'явіліся пахучы баз, беластовыя яворыкі. Маладзенькай настаўніцы, якая апынулася ў чужых людзях (у вёсцы, як вядома, кожны навідавоку), трэба было абжывацца, а галоўнае — заваяваць давер у дзяцей, іх бацькоў.

На той час, як вядома, у сельскай мясцовасці жыло шмат людзей, у сем'ях — не менш за пяць дзяцей. Таму і пачатковыя школы працавалі амаль у кожнай вёсцы. Настаўнікі вялі паміж сабой сяброўства. Я гэта добра ведаю, бо бабуля нярэдка называла імяны сваіх калег з вёсак Крыштафава, Пяніна (Кораны), Дзямідавічы (Чэрнікава). Іх амаль кожны тыдзень выклікалі на нарады ў райцэнтр, дабірацца да якога

пехатой даводзілася па 15—18 кіламетраў у адзін бок. Таму часцяком ішлі разам, гаманілі пра ўсё, чым займаліся на працы, як жылі, што хвалывала, дзяліліся сваім, асабістым. Яшчэ важна было трымацца ў дарозе адно аднаго, бо пасля вайны па ваколіцах блукалі незнаёмыя людзі (хто ведае, які ў каго намер). Больш за тое, у тутэйшых лясах разваліся шмат ваўкоў, сустрача з якімі не абяцала нічога прыемнага. Аднаго разу перад бабуляй паўстаў такі начны вандроўнік. Яго вочы свяціліся злавеснымі агеньчыкамі. У мяне і цяпер па скуры бегуць мурашкі, калі згадаю гэтую гісторыю, расказаную бабуляй падчас баўлення аднаго з вечароў на нашай любімай печы.

Першай кнігай, якая пакінула ў мяне незабыўныя ўражанні, стаў раман І. Шамякіна «Крыніцы», знойдзены на паліцы вытанчанага этажэркі, дзе бабуля захоўвала самыя каштоўныя для яе рэчы. Прысвечаныя выскавай інтэлігенцыі, паграмадзянску смелы і праблемны, твор знаёмай шырокі водгук у настаўніцтва. Думаю, была гэтая кніга і ў бабуліных калег, і яны не абшлі ў размовах вобразы кніжных герояў, прыміраючы іх супярэчлівыя характары на сябе.

Хадановічыха (менавіта так маё роднае называлі Марыю Ігнатаўну Хадановіч) — настаўніца з вёскі Шпількі — мела ў нашай сям'і асаблівую павагу. Не прыпомню, каб гэтая жанчына калісьці наведвала нас, а вось я аднаго разу дакладна пабывала ў яе хаце ў Шпільках, пабачыла гаспадыню ўжывую.

Бабуля некалькі разоў наважалася на сустрэчу, ды ўсё не выпадала. (Вядома, колькі клопатаў улетуку ў вёсцы.) І вось настаў той цудоўны ранак, калі мы выправіліся ў дарогу, ведаючы, што яна няблізкая (кіламетраў восьм ад Навасад да Шпілек). Але бабулі, відаць, так карцела пабачыцца, што мы не сталі шкадаваць сваіх ног. Мне, сямігадовай чамучцы, хацелася новых, нязведаных уражанняў. Такі далёкі паход за ваколіцы нашай вёскі мне здаўся чароўным падарожжам, якое і спраўды яскрава запомнілася на ўсё жыццё. Не скажу, каб мы тады стаміліся.

Няхай і цымяна, але ўяўляю сабе Хадановічыху: яе невысокага росту постаць, добразычлівыя адкрыты твар — тыповы для жанчыны беларускай вёскі. Але яго адрознівалі і рысачкі адухоўленасці, высакароднасці,

уласцівага інтэлігентнаму чалавеку. Так было ў кожнага настаўніка, галоўнага на той час мясцовага асветніка. Гэтыя людзі, адукаваныя, дасведчаныя, неслі святло ў юныя душы. Настаўнік у пэўнай ступені спраўджаў запаветную мару сялян: даць дзецям адукацыю, каб тыя змаглі «выбіцца ў людзі». Нездарма ў вёсцы маю бабулю ўсё яе жыццё паважліва называлі Настаўніцай. Яно і не дзіўна, што і ў самой Марыі Ігнатаўны Хадановіч сын пайшоў па шляху творчасці. Атмасфера ў сям'і спрыяла яго духоўнаму росту.

Больш за ўсё мне запомніліся вочы Хадановічыхі. Яны засвяціліся, калі на парозе сустракала гасцей, але глыбокі смутак залёў на іх самае блакітна-шэрае дно і не даваў вырвацца на волю пявучай радасці. Яна адразу пасадзіла нас за стол, частвала свойскімі прысмакамі. Жанчыны слухалі ўважліва адна адну, часам глыбока ўздыхалі, прымаўкалі... Я, нягледзячы на свой малы ўзрост, супражывала ім, часам, можа, і не разумеечы душэўны стан дарослых.

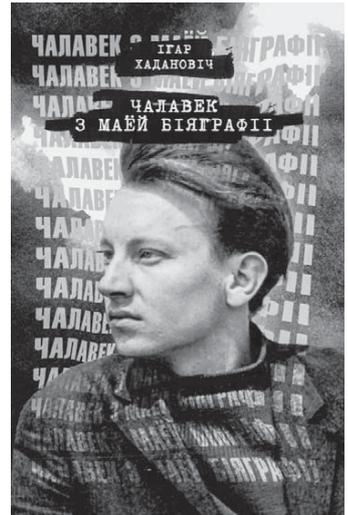
Маю бабулю з гэтай жанчынай зблізіла не толькі педагогіка, але і трагічнасць лёсаў. У студзені 1966 года загінуў Ігар Хадановіч. Як гэта было, тады, у сілу свайго ўзросту, не ўсвядоміла, з цягам часу мне стала зразумела — бэссэнсоўна, па-дурному, ад рукі бандыта.

У сакавіку 1967 года памёр мой дзед Віталь, якому б жыць ды жыць. Для бабулі гэтая страта ператварылася ў бясконцы боль — так моцна яна кахала мужа. Бабуля па-мацярынску спачувала сяброўцы — Ігар нарадзіўся ў 1940 годзе, быў равеснікам яе дачкі, майі маці Валі.

Крыўда не пакідала і ад таго, што ваіну перажылі — ліхадзейны час, бяда магла напаткаць у любую хвіліну. Выжылі, акрылі. Мужчыны пакінулі белы свет, калі жыццё наладзілася і абяцала светлую будучыню. Як вядома, у сярэдзіне 1960-х такі было: час рамантаў і здзяйсненняў у савецкім грамадстве.

Тады ў маю свядомасць увайшло невядомае дагэтуль слова «пісьменнік». Пра Ігара мае блізкія казалі як пра вельмі таленавітага чалавека, і шкадаванне ўзрастала ад таго, што абарваўся яго лёс з ненапісаным, недагавораным, няствораным... Чытаючы яго творы, упушчанае ў вылікі творчым патэнцыялае аўтара.

З вышнімі пражытых гадоў, з вопытам працяглай пэўнасці ў пісьменніцкай

арганізацыяй бачу яго, Ігара Хадановіча, не занятае месца ў літаратуры — такіх апантанах, няўрымслівых, з нястомным пошукам уласнага адметнага светапогляду сярод нас, сучасных твораў (няхай між прабацьч калегі па пярэ), не так і многа.

Жанчыны, страціўшы дарагіх людзей, як ніхто іншы, разумелі адна адну, роднасныя душы шукалі сустрэч. Тады своеасаблівым лекаваннем для майі бабулі было маё нараджэнне, а для Хадановічыхі, па ўсім відаць, нараджэнне старэйшай дачкой Людмілай сына Юрыя. Бабулю, безумоўна, цешыў унук. Новае жыццё давала спадзеў на працяг роду.

Не ведаю, якім чынам, але ў нас у тыя гады з'явілася фота чарнявага хлопчыка ў зялёным касцюмчыку і чорных валёначках. Фатограф зняў малага ў крэсле, у поўны рост. На адваротным баку фотаздымка напісана прыгожым почыркам: «На добрую памяць Леночке ад Юры. (В залог будучага знакомства). Январь 1969 г., г. Мінск». З Юрыем мы так ніколі і не пабачыліся. А раптам мае прыязныя бацькі зрабілі ўзвямны крок і мой здымак адрасавалі хлопчыку?

Шмат прамільгнула гадоў. Час ад часу ў пісьменніцкіх колах добрым словам згадваецца імя майго земляка Ігара Хадановіча. Калі чую такое, ахлівае хваляванне — не страчваецца дарагое.

Алена СТЭЛЬМАХ

Невычарпальны зорак акіян...

Уладзімір Васько, які нарадзіўся ў 1937 годзе на Шчучыншчыне, у вёсцы Ліпчанка, многія гады жыве і працуе на Лідчыне. Амаль тры дзесяцігоддзі жыцця аддаў працы ў «Лідскай газеце» (ранейшая назва аўтарытэтная на Гродзеншчыне выдання — «Уперяд»). Быў у газеце і намеснікам галоўнага рэдактара. Аўтар паэтычных кніг «Прасветленасці» (1981), «На схілах берагоў» (1997), «Кругазварот жыцця» (2011)... Піша Уладзімір Гаўрылавіч і прозу.

Да мяне нядаўна трапіў зборнік Уладзіміра Васько «Неабдымнае», выданы сёлета, у 2023 годзе, у Лідскай друкарні. «Пад зорным дажджом я іду. // Марозная ноч над абшарам. // Збіваю льдзінак слоду, // Па месцы позіркам шару. // Забаўна на неба глядзець, // На Млечную брукаванку. // Эх, каб з каханай туды паліцьць // Сёння ці заўтра рананку!» Такімі словамі пачынаецца кніга вершаў, баек, апавяданняў Уладзіміра Васько... Пісьменнік, асабліва гэта выдўляецца ў першым раздзеле кнігі — «Вершы», шукае яднання роднага, блізкага, часам даволі прыземленага, з зорным небам, касмічнай прасторай, невядомымі даляглыдамі,

дадае ў трывалое, зразумелае жыццё фантазіі і летуценняў («Калумб», «Сны»). Але аўтар не застаецца паэтам «чыстай красы», радкі, здавалася б, толькі лірычнага сузіральніка жыцця часта набываюць выразнае грамадзянскае гучанне... Як, напрыклад, у вершы «Зварот да планеты Зямля»: «Непамерны зваліцца цяжар // на цябе, дарагая планета. // То ўзрыў на табе, то пажар. // То кавідная цісне комета...»

Паэт, несумненна, — дзіця свайго часу. Яго сацыяльныя, грамадскія, журналіцкія актыўнасці звязаны з тымі дзесяцігоддзямі, калі іншай была выскавая ява, калі культура вёскі, яе грамадская вага займалі нашмат большае месца ў жыцці рэспублікі, краіны, народа. Таму і боль ад страг, ад таго, што не столькі высельных галасоў гучыць у некалькі шырокай, шматлюднай выскавай прасторы... «Баліць душа па роднай мове, // амаль закінутых садах, // па Акулярыцы — той карове, // якую пасвіў на лугах...» «Баліць душа па агародах, // што крапіваю зараслі, // па гладкіх снях на падковах, // па свежай, роўненкай раллі...»

Гэты боль, гэтыя сардэчныя, пакутлівыя перажыванні ад сустрэч з сённяшнімі малымі выскавымі паселішчамі (а ў разрад малых, непerspектыўных траіляе ўсё большая і большая іх колькасць) — своеасаблівыя мастацкія сімвалы, архетыпы, якія паэт

імкнецца захаваць ужо ў свядомасці чытачоў, перадаць у «архіў мастацкай памяці» наступных пакаленняў. І разам з тым У. Васько шукае тамінуцу ўласнага паэтычнага лёсавызначэння, што таксама з'яўляецца выразнай адметнасцю кнігі «Неабдымнае»: «Невычарпальны зорак акіян, // невычарпальна крыніца думак нашых. // Душа мая, як новенькі баян, // пра многае вам песняна раская. // Ды клавишы не проста падабраць. // Я сам у іх губляюся, бывае. // А як прыемна людзям перадаць // усё, што ў падсвядомасці ўспывае!»

У кнігу «Неабдымнае» ўвайшлі і шэсць апавяданняў: «Бляшанка», «Злы дух», «Нячыстыя грошы», «Жалеа перажыве чалавека», «Страта», «Пашчасціла». Пісьменнік занатоўвае тое, што сёння перад яго вачыма, зазірае ў далёкую памяць, узгадвае эпізоды з жыцця пакалення папярэдняга. Але ўсё творы вельмі блізкія, ідэйна роўныя. Аўтар спрабуе паказаць чалавека, «імкнецца адлюстраваць асобу з паводзінамі, характарам, вылучае ў дачыненні да сваіх персанажаў, герояў маральныя ацэнкі. І праз старонкі яго прозы гучыць ці не самае галоўнае пытанне жыцця: «Як пражыць, захаваўшы ў сабе чалавечнасць, людскасць? Як заўжды кіравацца толькі добрымі думкамі і дзеямі?»

Што да раздзела «Байкі», то ён мог бы стаць, несумненна, асабнай паэтычнай кнігай. Уладзімір Васько добра знаёмы з паэтычнай культурай жанру. Праз сатыру, гумар выяўляецца традыцыйная для байкі алегарычнасць. Уладзімір Васько ў творах «Слізняк, арол і вол», «Сава», «Бабёр-бараньер» і іншых выяўляе сябе вартым вучнем беларускіх байкапісцаў Кандрата Крапівы, Уладзіміра Корбана, Эдуарда Валасевіча.

Раман СЭРВАЧ

«Іскры з хмараў-навальніц...»

Лета — час стваральнай працы, росквіту, буяння. І час натхнення: сама прырода з яе найпрыгажэйшымі краявідамі, найсаладзейшым водарам траў і кветак, найяскравейшымі цёплымі сонечнымі захадамі, меладычнымі спевамі птушак спрыяе таму. Як выглядае лета ў вершах айчынных аўтараў — вашай увазе.

Людміла ЯСЬКОВА

Мой родны край

Мой родны край Палескі,
Дзівосны, як вясна!
Як зорачкі-палескі,
Як фарбаў навізна!

Цудоўны, як святанне,
Як сонечны прамень,
Як ветрыку дыханне,
Як ручаёў струмень!

Прыгожымі вачыма,
Як кветка сон-трава,
Глядзіць мая Радзіма
І лаічыць сінява!

Люблю цябе, мой краю,
За спеў святых крыніц,
За сонейка, што грае
На дыванах суніц,

За кожнае вяртанне
У родны кут буслоў,
За ічасця адчуванне,
За матчыну любоў!

Алена КОТАВА

Валожкавы вянок надзела лета,
Шмат у яго рамонкавых спадніц,
Хапае цёплых дзён, святла і кветак,
Хапае смачных у кошыку суніц.

І хопіць нам пяшчотных промняў сонца,
Блакiту неба, водбліскаў зарніц,
І хопіць нам сем колераў вясёлкі,
І будзе шмат адкрытых таямніц.

Ідзе яно, усміхаецца ічасліва,
І кветкі ўсміхаюцца яму.
Ох, лета мілае, не будзь жа ты імклівым!
Бо рады надыходу мы твайму.

Васіль КАЗАЧОК

Чэрвень

Чэрвень-крэснік высякае
Іскры з хмараў-навальніц.
На паляне сярод гаю
Запаліў бакі суніц.

Лес цяжарны ад чарніцаў,
Даспяваюць буякі.
Хмельныя дажджом, вадзіцай
Ладзяць фэсты чарвякі.

Луг расквечаны пагодай.
Даль туманіцца ракі.
Водзяць дружна карагоды
Каля кветак матылькі.

Сонца позіркам ласкавым
Песціць росныя лугі.
Топчуць юную атаву
Таўстапузья стагі.

Свецыць чырванню клубніцы,
Нібы ўночы светлякі.
І, сасмяглыя, натіцца
Просіць неба азуры.

Спраўны майстар, вочкі вішням
Чырваніць ды чэрніць.
Самавіты ён, увішны,
Працавіты чэрвень.

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Мой самы лепшы сябар — бор.
Заўсёды ён мне нешта дорыць:
То спеваў птушак слаўны хор,
То корч, які нібы гаворыць,
Што ён сапраўдны лесавік
І абыходзіць бор па крузе,
Каб рос тут мажны баравік
Ці мо абабак у картузе.
Паланы дорыць верасоў
Мне бор заўсёды пры сустрэчы.
Усё аддаць ён мне гатоў —
Такі рахманы бор адвечны.
Паўсюль насыпле ён чарніц
І мне ажын не пашкадуе.
Ядлоўца куст паміж бруніц
Баравікі заўжды вартуе.
Я слухаю птушыны хор
І дыхаю лясным наветрам!
Любой парой прыгожы бор
І вельмі ічодры кожным летам.

Ганна ГАЙДУКЕВІЧ

Той жнівень...

Адляцела ў вырай вясня зара —
На ўсё сваё ў прыроды воля...
З памяці не сьвідзе жніўная пара —
Хвіля паркалёвай маёй долі.

...Наляцеў, заплакаў горка лівень,
Учула: «Любая,
адзіная на свеце».
Потым — восень.
З жаўталісцем вецер
з эрца вымеў
Запаветы-словы,
пагудзеўшы ў веціц...

Сумна восень мне падаравала
Думкі злыя,
слоў калючых скразнякі...
З-за аблокаў воля
ў нікуды не пераслала
Незабыўны той мой жнівень
ля ракі...

Таццяна БАРЫСЮК

Віхрысты вятрыска
птушак пасе
і чытае газету
на асфальце.
Голуб са срабрыстай
ніткай на назе
ходзіць улетку
ў лапцях.

Апельсінавы спаніэль
скача па траўцы
ў пошуку дамы
ээрца.
Лета чароўную акварэль
хочацца бачыць,
музыка гамы
лвецца.

Сённяя за хатурамі —
ішумнае вяселле:
лёсу мудрагелістая
ніць.
Радасна і сумна,
вусцішна ці ўсцешна,
сэру амярцвеламу —
жыць.

Галіна БАБАРЫКА

Зорную ноч сцеражэ цішыня,
Знічкі ляцяць у прадонні-прытолы.
Простая красачка, падчарка дня —
Выдала свету сябе мацыёла.

Ноч абудзіла яе да жыцця,
Пах разлівае чароўны адзіны...
Не перадаць прыгажосць пачуцця,
Летняга водару слаўнай радзімы!

Царскай асобай стаіць давідна:
Тонкія ноткі парфумаў наўкола...
Днём не паверым, што гэта яна —
Сціпляя, быццам мой край, мацыёла.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Дарма шукаць зямнога раю
У неспакоі тлумных дзён.
Сябе я вечна дакараю —
Не так, не тое выбіраю,
Надзеі бераг не відзён.

І туманы на даялядзё,
І хмарна будзе на душы.
Не хоча думка з думкай ладзіць.
І салавей у маім садзе
Ужо каторы дзень маўчыць.

Царкоўны крыж здалёк убачу
І на сябе крыж пакладу.
І будзе думачка пра удачу,
Пра гэты дзень, што свет зыначыць:
З тым днём размову павяду.

Вольга САКАЛОВА

Лаўка

Лета. Лаўка. Надвячорак.
Бабы. Хусткі. Фартухі.
Лаўцы ў вёсцы назначоны
Статус свой, свае грахі...
Праўды столькі учуе лаўка,

Як у спеведзі, дальбог...
Тут размовы — не забайка,
Тут размовы — абярог...
Ціха зладзіцца гаворка —
Кожнай ёсць аб чым сказаць:
Пра дзяцей, пра пахаронкі,
Пра хваробы, што смыляць.
Пра вайну, што адгрэмела,
А паўсюль сляды, сляды...
Пра жыццё, што праляцела,
Пра нядолю, пра гады...
Хтосьці грэцця сустрэчай,
Хтосьці моўчкі пасядзіць.
Для каго — апошні вечар,
Для каго — патрэба жыць...
Прад вачыма надвячоркі,
Лета. Лаўка. Фартухі.
Усё ж было нібыта ўчора,
А для памяці — цяпер...

Надзея ПАРЧУК

У краі дарагім

Ясноце на нябёсах,
Святочнасць на зямлі,
І травы ў чыстых росах,
І ў золаце палі.

Дубровы ў зеляніне,
Азёры ў серабры,
І туманы ў даліне,
І ічэбет у бары.

Любіўся, чалавеча,
Спрадвечным хараством,
Малі, каб высі вечна
Адорвалі святлом.

Каб жыта ў полі спела,
Квітнелі мурагі,
Каб вера не бяднела
У краі дарагім.

Наталля ЖЫЗНЕЎСКАЯ

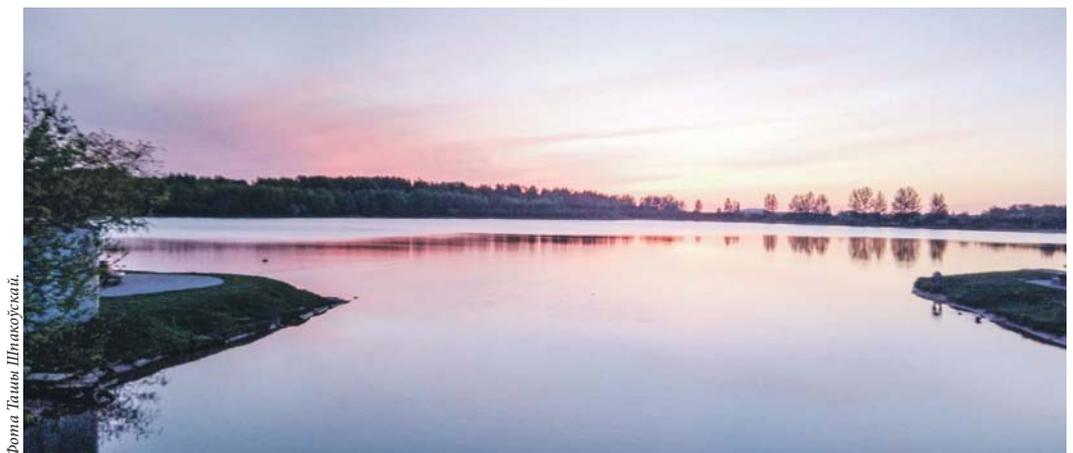
Вяночак

Спляту з кветак прыгожы вяночак
І адпраўлю яго па рацэ.
Хай плыве ў той далёкі куточак,
Дзе адна чараўніца жыве.

У той казанчы свет і чароўны,
Малюнічы сваёю красой,
Адкуль чую я голас спакойны,
Што малое карціны са слоў.

І няхай вянок хуткія воды
Праз адлегласць нясуць і часы.
Прыгажосць беларускай прыроды
Упрыгожыць яе валасы.

Каб адчула цяпло чараўніца,
Ды згадала далёкіх сяброў.
Іх падтрымкай змагла заручыцца
На бясконную колькасць гадоў.

Фота Таццяны Шпакоўскай.

Казімір КАМЕЙША

Паміж кубкам і вуснамі

3 новых запісаў

лёгка даецца практыка *частапісання*. Таму і свой любімы лозунг «Ні дня без радка» ён рашуча паправіў, замяніўшы ў ім дні на хвіліны.

Пры самым людным і машынным скрыжаванні ў вялікім горадзе зацвіў бэз. Белья ўперамж з сінімі суквеццамі дагадзілі сваёй веснавой красой вахам і ўскальхнулі душу бунтоўна-п'янілым водарам. Настой бензінавага гару, што яшчэ нядаўна непрыемна надакучаў дыханню, адразу адступіў перад выбуховым, але далікатным бэзавым. І чамусьці насуперак усяму гэтаму, амаль райскаму, з блізкай памяці выплыла наступнае.

У Дзяржынску я зайшоў у добра мне знаёмую краму з паэтычнай назвай «Васілёк». Пабегаў вачыма па прыладках, па халодным шкле, за якім ляжалі прываблага выгляду прысмакі з добрым смакаўным водарам, і прыладкаваўся ў чаргу. І тут зайшла яна, вясёлая, ганарыстатварая, і так павяла ад яе духмянацю нянашай парфумы, што і ў маладзенькіх, і ў старэйшых прадаўшчыц пачалі на твары рухацца насы. Водару было, вядома ж, зашмат. Ды і не менш увагі ад той самай чаргі. Але ж не чаркам разліваюць тую духмянасць, дзе можна сказаць «досыць». А самае галоўнае, што засталася яно ў памяці, і тут, калі ціхіх і пяшчотных бэзавых суквеццяў, раптам згадалася. Бо тут гэтак жа моцна, але без перабору.

Вядомасць чалавека часта залежыць ад яго ўчынкаў, нават ад тых жа жыццёвых нешанцаванняў. Часта па гэтай прычыне імёны нашы перасяляюцца ў прымаўкі. Вось таму і спасылаемся мы на славу тага Заблоцкага, што прагарэў, гандлюючы мылам. Калі гэта было, а часам чужы яшчэ і сёння: «Зарабіў, як Заблоцкі на мыле». І тут адразу робіцца зразумелым, колькі ён зарабіў.

Крыўдзіўся, казалі, мой зямляк Кантаровіч, калі нехта абвінавачваў яго ў тым, што словы «кантракт» і «кантора» паходзяць ад яго прозвішча. Але яму казалі: «А што, вы хацелі б, каб прозвішча Кантаровіч пайшло ад «кантракта» і «канторы»? І ён глыбакадумна замаўчаў.

Маці, прыйшоўшы з аптэкі, кажэ малому сыну:

— Вось гэтыя жоўценкія гузічкі называюцца вітамінамі. Плытай іх — і будзеш здаровенькі!

Праз нейкі час малы бяжыць да маці:

— Мама! А можна я гэтыя гузічкі буду называць глытамінамі?

— Чаму?

— Дык я ж іх не смакчу, а глытаю...

«Захоплены яе красою...» Яшчэ не даяпісаўшы гэтую фразу, раптам асек самога сябе, бо ў галаве мільганулі «захоп», «захопнікі», «захопніцкі». Гэта ж зусім аднолькавае па гучанні. Але як страшна не падобнае па сэнсе. Вось і баюся, каб нейкі там перакладчык зноў не назваў смачную «канюшыну» не вельмі смачнай «канюшняй».

Да ўсяго таго, што напісана, працытана і праспявана пра бацькоўскі дом, паколькі я ў ім жыў, дадам і сваё. У ім, збудаваным некалі бацькам са старадраўнай нашай пущы, дзе жылі мы адной годнай пасляваеннай сям'ёй, я ніколі не пачуваюся адзіночкі. Дом ды я — нас ужо два. А ёсць жа яшчэ памяць сцен, абразоў, фотаздымкаў. Не відаць пад шалёўкай, колькі тых ярвенняў уляглося ў зноўныя смалістыя сцены, не палічыш нават і тых гасцей, што ступалі на гэты

нізкі парог, але ўсе астатнія, хто жыві тут, яны са мною. Мы і за стол сядзем разам, і спаць кладземся разам, і святкуем, і памянаем разам... Хай так будзе і пасля мяне!

Часта чалавек у сваім жыцці карыстаецца зусім чужымі інструментамі. Вушамі ён зусім някепска бачыць, а вачыма — чуе. Да гэтага чалавека змушаюць нейкія жыццёвыя выпадкі ды няшчасці. Трэба памятаць, што з кожнага нявыйсця заўсёды можна знайсці выхад. Сумна, калі чалавек свой выхад бачыць толькі ў смерці. Ад нашага армейскага ротнага я чуў і на ўсё жыццё запомніў адну мудрасць: смерць — гэта выхад са становішча, але становішча, з якога няма выхаду! Мудра і ці скажаш?..

Помнік, той камень, пад якім ляжыць пахаваны чалавек, таксама мёртвы, як і сам нябожчык. І ніякая ён не аднака вечнасці, а ўсяго сведка памяці. Да каменя ў мяне свае адносіны. Часта бачу, як на нашым навікоўскім полі збіраюць каменні мае высюўцы. І да мяне збіралі, і ўжо некалькі новых пакленняў збіраюць, а яны не збіраюцца. Вырастаюць горы крушняў, і з'яўляюцца на полі новыя каменні. Кажуць, што яны растуць. Я ведаю, што на саміх каменнях могуць прыжывацца і расці дрэвы. Тое бачыў калісьці ў Арменіі. А вось каб самі каменні... Не, яны — хутчэй за ўсё дзеці, унукі і праўнукі нашых пращчураў-ледавікоў. Бо калі б каменні раслі як дрэвы, плане-та наша даўно ўжо акамянела б. Так што мара майго зямляка Якуба Коласа — сабраць усе каменні з беларускага поля — пакуль што застаецца няспраўджанай.

Вада нараджаецца з кропель. А, нарадзіўшыся, ёй трэба цячы. Бо ўсё ў жыцці маюцца толькі рухам. Стаячая вада ці загнаецца, ці высыхае і гіне. Усе сапраўдныя азёры жывяцца і цякуць то крыніцамі, то рэчкамі. Калодзежная вада таксама цячэ. Цячэ праз час, праз нас, калі мы яе п'ём. Гэта і ёсць жывая вада.

Самыя лепшыя ў свеце скульптары — гэта вясковыя печуркі (пянчкі). Толькі яны, і ніхто больш, умелі ляпіць цяпю. Цяпю гэтае жывое і сёння. Нядаўна я адаграваў у ім сваю новую вясну. Я шчаслівы, што ведаў у жыцці іх трох, пущчанскіх печуркоў. Адзін, самы маладзейшы, Стась Навіцкі, сын каменячоса Юльяна, прызнаваўся мне, што ўмее размаўляць з глінай і ведае нават, як яна дыхае. Я ведаю толькі, як яна грэе. Ён быў багацей ад мяне.

Усе тры ўжо спачываюць на родным пагосце, побач з маімі бацькамі. А цяпю жыве...

Калі пачынаеш гартаць старонкі ўласнага перажытага, успамінам выплываюць самыя неверагодныя і смешныя эпізоды, пачынаеш здзіўляцца, да чаго мы толькі не дадумаліся. Кажу пра самыя розныя таварыствы, якія ствараліся надта ўжо паспешліва і лёгка, у якія ўцягвалі і кожнага з нас, грэшных. Хутка ўзніклі яны і гэтак жа хутка зніклі. Прыгадваю некаторыя з іх, да якіх далучаўся і сам. Таварыства кнігалюбаў, таварыства аматараў піва, але спачатку — таварыства цвярозасці. У тым дык смешнага было надта шмат. Смешна і тое, што ў яго ахвотна ўступалі ўсе прыхільнікі Бахуса, якія ўжо будучы правадзейнымі сябрамі таварыства яшчэ ахвотней налягалі на чарку, прыкрываючыся вельмі зручнай шырмай.

Прыдумка была не новай. Яшчэ ў часы Талстога падобныя таварыствы ўжо

ўзніклі. І А. Бунін згадвае, як аднойчы, жадаючы сказаць прыемнае, пачаў нібыта пытацца ў Льва Мікалаевіча:

«— Вось усюды ўзінаюць цяпер гэтыя таварыствы цвярозасці...»

Ён звёў бровы:

— Якія таварыствы?

— Таварыствы цвярозасці...

— Гэта калі збіраюцца, каб гарэлку не піць? Глупства. Каб не піць, няма чаго збірацца. А ўжо калі збірацца, то трэба піць. Глупства гэта, хлусня, падмена пасаджэнні згаданага намі таварства, тады б яно знікла ў самым зародку. А так існавала. Ё збіраліся, і гулялі цвярозія вяселлі, з якіх вярталіся дамоў п'янымі. Бо гарэлку пераапрашалі ў касцюмы кампоту, пілі з чайнікаў, у прыбральнях, але свайго дамагаліся.

Чакаў я, што вось-вось будзе створана і таварыства бабылёў. А тым навошта збірацца? Каб не любіць ці што?

Смешна назіраць за чалавекам, які ўдасі спрабуе дагнаць сваю прыстойнасць, што ўцякла ад яго, яшчэ не нарадзіўшыся.

Сам не ведаю як, а да старой прымаўкі дадалася іншае. Загучала яна так: «Дзе коротка — там рвецца; дзе конаўка — там п'ецца». Але ці адасобіў такім чынам сумнае ад вяселейшага?

Спрачаўся з некім наконт тае самае вядомасці. Ужо разам прыходзілі да высновы: кожны, хто жыве, той вядомы. Вядомы ўжо тым, што жыве. Самыя вядомыя людзі жывуць у вёсцы, там усе адзін пра аднаго ведаюць больш, чым кожны пра сябе ведае сам. Усе невядомыя жывуць толькі ў горадзе. Некалі там вядомымі іх рабіў двор. І калі здаўраў нейкі цяжкі крымінальны ўчынак, першым следчыя дапытвалі яго? Правільна — двор. Толькі пасля яго — пад'езд, падвал і гарышча.

А што тычыцца вядомсці, дык да яе даходзілі па-рознаму. Пра аднаго казалі: «Вунь таго баіцца і муха — можна смела даць у вушах». А пра іншага: «Гэты чортам быў падшыты — тым і стаўся знакаміты». А пра дворніка казалі: «Здэўрае, як лятанні дзяркач!». Але ў ланно парыцца хадзілі толькі з яго венікамі...

Дзе ўсё гэта чуў? Там, у гарадскім двары і чуў. У двары вясковым я мог сядзець да раніцы і слухаць, як спяваюць, заліваюцца, сябе не памятаючы, ітуншкі, а тут спяваў кожны сам сабе. І я гэдзіўся застацца ў горадзе, каб спяваць самому сабе.

Самы складаны ўрок у школе жыцця і паводзін — гэта ўрок прастасці. Нават панаскаці недастацкова, каб пачувацца на ім паспяховым вучнем. Чаму ж мы так часта саромеемся сваёй прастасці? Не пытаемся пра гэта толькі ў панаскаці. Пытанне гэтае застаецца ўсё яшчэ без адказу.

У познім сваім веку паэт ужо часта не паэт, а перакананы практык, і нейкае адкрыццё яго самога часам не радуе, а толькі палюхае.

Здаецца, мінае мода на вянкы санетаў. Ніяк не прымае душа і вянок вяноку. Гэта — як «святая святаў». Лепш ужо проста — санеты!

Гадзіннікі часта спыняюцца, а час працягвае ісці. Нават не азіраюцца. Не любю азірацца і я. Азіраючыся, заўсёды спынішся. А хочацца ісці.

Усё старое ў новым часе заўсёды бачыцца па-новаму, нават па-новаму перачытваецца і ўспрымаецца. А калі паўтараецца, дык ужо з іншай мерай адчуванняў, успрымання, загляблення ў сэнс. У іншым часе і асацыятыўнае зусім іншае, чым было ў часе папярэднім. Нават смак віна не мае ўжо сваіх ранейшых гарчынкі, саладзінкі ці кіслінкі. Віно застаецца тым жа, але ўжо мае іншую моц.

І ніколі не паўторыш сябе самога. Як не дагоніш вады ў рэчцы, як не пражывеш таго, што ўжо пражылося. У вечнасці нішто нідзе не спыняецца, усё падначалена руху. А тое, што спыняецца, вечнасці ўжо не належыць.

Чалавецтва неахвотна прыдумвае новыя словы. Гэта не так проста і адказна. Лягчы пазычаць у людзей чужых, нават калі яны не суседзі. Чужое заўсёды здаецца модным і цябе нібыта ўзвышае, калі нешта ты гаворыш таму ж чужою. Ты, хто сам іх пазычае, толькі цапшацца ад задавальнення: «Вялікі і шматмоўны свет гаворыць па-нашаму». А словы, які рэчы, ад частага ўжытку цмеюцца, спіраюцца, зношваюцца, акрамя хіба сустрагальнага «мама».

Нам, беларусам, няма чаго баіцца. Казна нашай мовы настолькі багатая, непаўторная і невычэрпная, што яе хопіць на цэлую вечнасць, калі яна толькі суджана чалавецтву. Шкада, што гэтага пакуль не зразумелі мае сучаснікі. Але я веру, што прыйдзе яшчэ такі час, і нашы напачадкі пачнуць чэрпаць з таго, з чаго ўсё гэтыя гады нясмела не чэрпалі. І свет яшчэ пачынецца, якія мы з вамі багатыя!..

Мы ў дзяцінстве некалі верылі, што ў прыродзе існуе змяіны лекар. Адзін з маіх аднагодкаў казаў мне і бажыўся, што бачыў, як да той гадзюкі, што мясцова пасухі пасеклі рыдлёўкай, прыбягала ішчарка, тут жа склейвала, і потым яны паўзлі ў траву ўжо разам. Я верыў у гэта. А потым даведаўся і пра нейкія апалонікі-п'яўкі, якія дзеду прыкладвалі да карка, каб тычы высмоктвалі ўсё, што яму баліць. Часта бачыў, як дзюбаты і прырэсты дзяцел лечыць дрэвы, выдзяўбаючы сваім касцяным долатцам усё нездаровае ў джумі і высокім дрэве. Чуў я шмат і пра зёлкі, што лечыць чалавека, але самі яны падобны толькі на нейкіх незаўважных медыцынчых. З усёго гэтага прыроднага медперсаналу найбліжэйшы мне дзяцел. Ён не толькі лечыць, але яшчэ і будзе. Чамусьці я больш не памятаю ў прыродзе тых, хто адным махам творыць адразу дзве карысці і каму гэта ўдаецца.

Калі ў самага старога ў вёсцы чалавека маладзейшыя пытаюцца: «А як тады было, калі нас не было?», ён ціха выцірае слязіну і кажэ:

— Ідзіце да таго вунь дуба, ён старэйшы за мяне, ён яшчэ і дагэташняя памятае, ён і скажа...

А потым, памаўчаўшы крыху, яшчэ дадасць:

— А можа, і самі дагадаецеся. Усё роўна расказкаце потым па-свойму...

Будучаму творцу цяжка даваць у школе ўрок чыстапісання, цяпер яму надта

Асенні клін журавоў

Як кнігі бываюць розныя па праблематыцы, так і часопісы. Найбольш распаўсюджаныя — літаратурна-мастацкія, грамадска-палітычныя, навуковыя, а таксама навукова-папулярныя, вытворча-практычныя. Ды і такія, што ўтрымліваюць артыкулы і матэрыялы аб тэарэтычных даследаваннях, розныя артыкулы і матэрыялы прыкладнога характару. Часам яны выходзяць не на адной мове, а на дзвюх, а то і на трох. Але каб гэтым мог пахваліцца літаратурны часопіс? На постсавецкай прасторы можна назваць толькі адзінкавы выпадак: літаратурна-гістарычны і грамадска-культурны міжрэгіянальны часопіс «Палессе», які з 1996 да 2005 года выходзіў у Гомелі на беларускай, рускай і ўкраінскай мовах. У залежнасці ад таго, на якой былі напісаны матэрыялы. Заснавальнікам і выдаўцом быў Рыгор Андрэявец, пісьменнік, публіцыст, сцэнарыст.

Тое, што па душы

Нарадзіўся ён у вёсцы Пустая Града на Лоеўшчыне. Маленства складалася, як у многіх пасляваенных вясковых дзяцей. У першы клас пайшоў у роднай вёсцы. Пасля была васьмігодка ў Міхалёве, а потым сярэдняя школа ў Суткове. Сярод аднакласнікаў вызначыўся любоўю да кнігі. Калі іх не было ў школьнай бібліятэцы, наведваўся ў суседня вёска. Рана з'явілася жаданне і самому пісаць. У рэчыцкай раённай газеце «Дняпровец» (тады Лоеўшчына ўваходзіла ў склад гэтага раёна) надрукаваўся яшчэ васьмікласнікам. Неўзабаве стаў і пастаянным аўтарам раёнкі. Расказваў аб тым, што адбывалася ў родным калгасе «Дружба» і суседнім саўгасе «Дняпроўскі».

Пасля была праца журналістам, настаўнічанне, служба ў арміі. Калі звольніўся ў запас, у 1974 годзе прызначыўся карэспандэнтам спецыяльнай газеты «Звязда» «Звязда» на мелярацкі Палессе». У 1990 годзе некаторы час працаваў старшым карэспандэнтам газеты «Гомельская праўда» і тады ж на конкурснай аснове быў выбраны галоўным рэдактарам газеты «Гомельскія ведамасці».

Працаваў, пакуль не з'явілася жаданне выдаць свой часопіс «Палессе». Задумваючы гэтак выданне, паставіў перад сабой задачу друківаць не толькі масцітых аўтараў, а даваць слова і тым, якія не заўсёды могуць прабіцца на сталічную творчую арэну.

Вывушаны з-за адсутнасці фінансавых сродкаў спыніў выданне «Палессе», знайшоў для сябе новы занятак: з 2007 да 2009 года працаваў рэдактарам аддзела стварэння праграм у тэлерадыёкампаніі «Гомель». За кароткі час стаў рожысерам і сцэнарыстам каля двух дзясяткаў дакументальных фільмаў: «Князь-возер», «Тураў — сталіца дрыгавічоў», «Казацкі Балсуны» і іншыя. За фільм «Палляванне на ваўкоў» атрымаў Міжнародны дыплом сярод аўтараў дакументальнага кіно. Адначасова ўпусьнена працаваў і як пісьменнік, спалучаючы ў сваёй творчасці прыхільнасць да двух жанраў.

Пачынаў з дакументалістыкі, прывязанай да рэальнага сённяшняга дня, што правілася яшчэ тады, калі працаваў журналістам. Аднак паступова зацікавіўся гістарычнымі даследаваннямі. Не проста ўзнаўляў розныя факты даўніны, а закрэпаў мала вивучанае, да чаго ўвага навукоўцаў не даходзіла.

Людзі адной сям'і

Першую кнігу «Беларусы ў Расіі» выдаў у 54 года. Яна атрымалася шматжанравая. У яе ўвайшлі і традыцыйныя нарысы, і інтэрв'ю. Знайдзеныя месца і публіцыстыцы. Умела пакарыстаўся Рыгор Мікалаевіч у такой формай, які споведзіў і ўспаміны таго, з кім размаўляў, а гэта дазволіла

дасягнуць яшчэ большай шчырасці і пераканаўчасці. Героі кнігі — людзі знакамітыя: прамыслоўцы, банкіры, прадпрыемальнікі, вучоныя, пісьменнікі, таму да голасу, меркаванняў іх нельга не прыслухацца.

А ў самым пачатку прывёў шматлікія звесткі пра рассяленне беларусаў у свеце, асноўнае месца сярод якіх, як відаць і з назвы, займаюць тыя, што тычацца пражывання нашых сучаснікаў на тэрыторыі Расіі. Безумоўна, гэты гістарычны ракурс пабудаваны на многіх звестках, якія можна знайсці ў розных крыніцах, але, разам сабранныя, яны дазваляюць даведацца, як з даўніх часоў, пачынаючы з Вялікага Княства Літоўскага, беларусы трапілі ў Маскву, а то і перасяляліся далей — у Сібір, на Далёкі Усход. Расказваючы пра дзень сённяшні, выступае першапраходцам. Падаюцца абагульненыя лічбы (на той час) рассялення беларусаў на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі, а колькасць іх складала 1 мільён 206 тысяч чалавек. Пра 28 з іх і апавядаецца ў кнізе.

Што ні персанаж — асоба каларытная. Пра многіх з іх раней любілі гаварыць як пра станючых персанажаў. Рэч, аднак, не ў становішчы, тым больш што аўтар прытрымліваецца аб'ектыўнасці і не робіць са сваіх герояў нейкіх забранзавельных ідалаў. На прыкладзе таго ці іншага лёсу паказвае, што, бадай, кожны чалавек дзякуючы сваёй вялікай настойлівасці, асэнсаванай мэтанакіраванасці можа дабіцца многага ў жыцці. Маючы неабходныя задаткі, валодаючы ўменнем арганізаваць людзей на добрае, павесці іх за сабой, можа дасягнуць таго, што ідзе на карысць грамадству.

За кнігу «Беларусы ў Расіі» Рыгор Мікалаевіч стаў лаўрэатам прэміі «Лепшыя пёры Расіі». Сама па сабе ўзнагарода важная і аўтарытэтная. Аднак тое, што тады гэтую прэмію ўручаў Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін, было яшчэ больш ганарова.

Прастанне Беларусію

Паколькі любога чалавека сустракаюць па адзежы, ён загадзя клапоціцца, каб выглядаць як мага лепш. Для пісьменніка такі касцюм — анатацыя да кнігі. У Рыгора Андрэяўца застаецца толькі павучыцца, як гэта трэба рабіць. Як у кнізе «Две Родины»: «Чаму быліны, створаныя ў Чарнігаўскім і Кіеўскім княствах Старажытнай Русі, раптам «перасяліліся» на поўнач Наўгародскай рэспублікі? Пры якіх абставінах і якім чынам Смаленскі летапіс апянуўся ў Вялікім Усцюгу? Ці быў пакарыцель Сібіры атаман Ярмук Цімафеевіч запарожскім казаком? Якія беларускія карані можна знайсці ў родзе вучонага Міхаіла Ламаносава?» Далей у гэтакім жа духу. Хіба можна пасля гэтага не ўзяцца за чытанне?

Што тычыцца мяне, дык я правёў за кнігай Р. Андрэяўца, не адрываючыся, некалькі гадзін запар. Асабліва захапіла

першая частка — «Невядомая Беларусь», што складаецца з аднайменнага гістарычнага эсэ. Пачынаючы зраздзела «Загадка Усцюжскага летапісу» адчуў, што даўнавата ўжо не знаходзіў для сябе таго, што б гэтак моцна, не адпускаючы, прыцягвала ўвагу, выклікала жаданне хутчэй і хутчэй перагортваць старонку за старонкай.

Короткапрагісторыю самага пытання. Рэч у тым, што ва Усцюжскім летапісе ёсць звесткі, якія тычацца гістарычных падзей на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага. Гэта згадкі, да ўсяго вельмі падрабязныя, пра бітву на Ведрашы і ўзяцце ў палон Канстанціна Астрожскага, а таксама пра захоп маскоўцамі Смаленска і Аршанскую бітву 1514 года... Самае цікавае тое, што такіх падрабязнасцей больш нідзе не напаткаеш — ні ў літоўскіх летапісах, ні ў маскоўскіх. Больш за тое, ва Усцюжскім летапісе трапілі і такія сведчання пра Смаленск, што тычацца 862 і 881 гадоў, якіх не знойдзеш у знакамітай «Аповесці мінулых часоў».

Калі ж прытрымлівацца гіпотэзы Рыгора Андрэяўца, то адказ на гэтакі пытанне не такі і складаны. Згублены на сённяшні час Смаленскі летапіс быў напісаны смаленскім епіскапам Варсанофіем, які пасля ўзяцця горада маскоўцамі трапіў у апалу. Адпраўляючыся ў высылку, Варсанофій і прыхпітаў з сабой гэты летапіс. А ўжо ў манастыры пачаў пісаць пра тое, што адбылося нядаўна. Праз некаторы час, калі стварыўся Усцюжскі летапіс, у яго перайшла і частка тэксту са Смаленскага. Аднак пры гэтым падыход быў выбарачны.

У эсэ «Невядомая Беларусь» — яшчэ і гістарычнае даследаванне. Для падмацавання сваёй думкі Рыгор Мікалаевіч спасылаецца на звыш 200 розных публікацый, у пераважнай большасці сваёй навукова-гістарычных.

Дэталёва, забавязковым прыцягненнем малавядомага, а то і зусім невядомых звестак напісаны матэрыялы «Па слядах былін», «Казакі Прыдняпроўя», «Беларусы на сібірскім тракце»...

У другой частцы кнігі — «Ад палескіх дуброў да сяняго паўночных — на прыкладзе беларусаў, для якіх суседняя краіна стала другой Радзімай, паказвае, як, Расія, перафразуючы вядомыя словы, «проізрастае Беларусь».

Як Скарына падказаў... пра Казацкую рэспубліку

Валодаючы высокай навуковай інтуіцыяй, Рыгор Андрэявец у некаторых сваіх даследаваннях можа зрабіць зусім нечаканыя высновы. Самае цікавае ў тым, што праз некаторы час гэта можа пацвердзіцца. Больш за тое, пісьменнік назваў выказвае меркаванне, якое пярэды, нягледзячы на сваю пачатковую нечаканасць, нават неверагоднасць,

пацвярджаецца. Так, у кнізе «Код Скарыны» ён прышоў да думкі, што Францыск Скарына мог быць у Францыі. Аказалася, што гэта сапраўды так. Потым сам першадрукар «дамаго» яму выказаць меркаванне, што ў IX—X стагоддзях у міжрэччы Дняпра і Прыпяці існавала невядомая казацкая рэспубліка. Як гэта адбылося, расказваецца ў кнізе «Дзве бітвы Старажытнай Русі». Маюцца на ўвазе дзве даты, вядомыя летапіснымі бітвамі, — 984-га і 1016 года на паўднёвым усходзе цяперашняй Беларусі.

Аднак, хоць кніга «Две бітвы Древней Русі» і навукова-даследчыцкая, у ёй не вытрымана строга тая схема, якой звычайна карыстаюцца ў падобных выданнях. Наадварот, гаворка вядзецца свабодна, расказвана, нязмушана. Няма адступленняў, прытым і лірычных. Рыгор Андрэявец з замілаваннем піша пра зямлю свайго маленства Лоеўшчыну, якую закрунулі і важныя даўня падзеі. Згадвае сваіх родных, сяброў, знаёмых. Але ўсё гэта не на шкоду дакладнасці і выверанасці гістарычных ацэнак.

Хоць, безумоўна, з яго высновамі і абагульненнямі пагодзіцца не ўсе. У некага будзе свой погляд на падзеі, якія адбываліся. Нехта засумняецца ў магчымасці існавання першай казацкай рэспублікі. Каму-небудзь падацца, што часам даследчык празмерна катэгарычны, адстойваючы ўласны пункт гледжання. Толькі гэта — яскравае сведчанне, што кніга удалася. Яна абабуджа думку чытача, робіць з яго зашкаўленага, няхай і завочнага, суразмоўніка.

Хто ёсць хто

Каля 20 кніг — такі творчы рахунак Рыгора Андрэяўца-пісьменніка. Сярод іх і мастацка-дакументальная аповесць «Рэзідэнт Генеральнага штаба», у якой рассказаецца лёс ураджэнца Лепельскага раёна, Героя Расіі Івана Коласа, чалавека ўнікальнай біяграфіі. З'яўляючыся рэзідэнтам савецкай разведкі, ён у верасні 1944 года ў час Варшаўскага антыфашысцкага паўстання па заданні стаўкі Вярхоўнага камандвання разам з радыстам быў закінуты ў Варшаву, потым да канца вайны веў разведку ў Берліне. Жалезны Колас (такая адна з яго падпольных мянушак) у творы паўстае асобай, вымушанай у найцяжэйшых умовах паспяхова вырашаць такія складаныя задачы, якія простаму смяротнаму, здавалася б, не пад сілу.

Ці памятаюць сёння пра яго палякі і немцы? У іх цяпер новыя «героі». Праўда, першыя з іх значыцца ў Сцяпане Бандэры супраць яўрэяў не забылі, затое Станіслава Булак-Булаховіча ўхваляюць як барацьбіта з Саветамі. А ёсць жа яшчэ і Іван Галака (сапраўднае прозвішча Васільчыкаў). Пра яго — аповесць-даследаванне «Канец атамана». Люты, пачварны антысемітызм гэтага вылодка — стрывожная лінія ў творы. Не абдзелены ўвагай і фашысцкіх прыслужнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. На словах дбаючы пра свабодную і незалежную Беларусь, абаронцаў шукалі сярод прадстаўнікоў Германіі і Польшчы, у якіх у сапраўднасці былі свае планы, рэзка супрацьлеглыя.

Назва ўступу да кнігі «Беларусы ў Расіі» з вышнімі сённяшняга дня набывае не толькі той сэнс, які ў яе закладзены. Асенні клін журавоў — гэта і покліч новых дарог, шляхоў невядомых, якія ва ўсе часы хвалявалі нашых землякоў. Ён і магчымасць лепш прыгледзецца да лёсу канкрэтнага чалавека. Уважлівы чытач, як мне здаецца, здагадаецца, каго я маю на ўвазе. Канешне ж, Рыгора Андрэяўца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота з сайта newsgomel.by

«...Каб кніга была выдадзена з густам»

Удзіячага пісьменніка з сусветнай славай Самуіла Якаўлевіча Маршака (1887—1964) свая пэвня з Беларуссю. У дзіцячым узросце будучы аўтар «Дванаціці месяцаў» жыў у Віцебску — з 1892 да 1894 года... Свая пэвня ў пісьменніка Маршака і з беларускімі выдавецтвамі. Толькі ў перакладах на беларускую мову яго творы сем разоў выходзілі ў Мінску асобнымі кніжнымі выданнямі. У 1934 годзе — «Вайна з Дняпром», у 1936-м — «Містэр Твістэр», у 1937-м — «Пошта», у 1941-м — «Мы ваенныя»... Пасля Вялікай Айчыннай вайны, як толькі нармальна запрацавала Дзяржаўнае выдавецтва БССР (Белдзяржвыдат), яго кіраўніцтва, яго рэдактары ізноў звярнуліся да Маршака... У 1947 годзе да юнага чытача Беларусі на роднай мове прыходзіць «Дванаціць месяцаў», у 1952-м — перавыданне згаданага «Містэра Твістэра», у 1953-м — «Круглы год»...

Самуіл Якаўлевіч Маршак нарадзіўся 3 лістапада 1887 года. Дарэчы, бацька пісьменніка — Якаў Піронавіч Маршак (1855—1924) — з'яўляецца ўраджэнцам Койданава (сённяшняга Дзяржынска). А маці, Яўгенія Барысаўна Гітэльсон (1867—1917), — ураджэнка Віцебска. Некаторы час Маршак і жыў у Віцебску. А ў 1894 годзе пераехаў у Пакроў, на Уладзіміршчыну. Пасля быў Бахмут. А з 1895 года сям'я жыла пад Астрагожскам, праз некалькі час — у Астрагожску, за 111 кіламетраў ад Варонежа. Вучыўся Самуіл у Астрагожскай, 3-й Пецярбургскай і Яліцкай гімназіях. Як толькі сыштак з вершамі Маршака трапіў да выдому рускага крытыка і мастацтвазнаўца Уладзіміра Васільевіча Стасова (1824—1906), Самуіл з яго дапамогай пераязджае ў Пецярбург вучыцца ў адной з найлепшых гімназіяў. У 1904 годзе ў доме Стасова знаёміцца з Максімам Горкім, які і запраціў юнага літаратара на сваё лепшыца ў Ялту, дзе Маршак і жыў у 1904—1906 гадах. Друкавацца юны вундэркінд пачаў з 1907 года... Такімі былі вытокі фарміравання паэтычнага таленту аднаго з самых яркіх савецкіх пісьменнікаў. Ужо ў гады савецкай улады Маршак стварае дзіцячыя выдавецтва, арганізоўвае дзіцячы альманах «Воробей» (у 1924—1925 гг. — «Новы Робінзон»). З гэтым выданнем супрацоўнічалі Барыс Жыткоў, Віталій Біянікі, Яўгеній Шварц — пісьменнікі, чые творы і сёння нераўнадушна, вабляюць юнага чытача. Маршак шмат зрабіў у падтрымку Карнея Чукоўскага, чые казкі моцна крытыкавала Надзея Канстанцінаўна Крупская. Існуе сведчанне, што Самуіл Якаўлевіч адказаў жонцы правадыра сусветнага пралетарыату наступнае: «Калі ёсць жадаанне расстраляць злачынец, то няхай гэта зробіць той, хто хача б зольны трымаць у руках ружжо».

Партыя, урад, сталінская ідэалогія высока ацанілі працу Маршака, які здолеў і сябе захаваць, і наймаверна шмат зрабіў у літаратуры для дзяцей, у мастацкім перакладзе... Пісьменнік — лаўрэат чатырох Сталінскіх прэмій у галіне літаратуры: у 1942 годзе — за вершаваныя тэксты да плакатаў і карыкатур, у 1946-м — за п'есу-казку «Дванаціць месяцаў», у 1949-м — за пераклады савецкага Шэкспіра, у 1951-м — за зборнік «Вершы для дзяцей»... У 1963 годзе Самуілу Якаўлевічу прысуджана Ленінская прэмія — за зборнік «Выбраная лірыка» і кнігі для дзяцей...

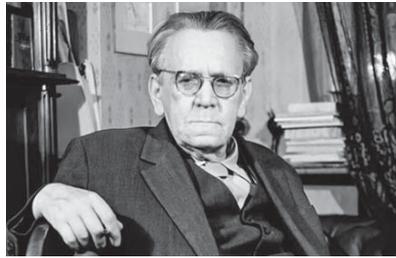
У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваюцца некалькі лістоў дзіцячага пісьменніка-класіка і Марыя Маршак да беларускага пісьменніка і рэдактара выдавецтва Аляксея Якімовіча, датаваныя 1952—1953 гадамі. Перапіска звязана, відавочна, з выхадом кнігі С. Маршака «Круглы год» на беларускую мову (дарэчы, у 2023 г. — 70-гадовы юбілей гэтага выдання)... А можа быць, была яшчэ і кніга на рускай мове?.. Дарэчы, у 1953 годзе выйшаў і том на беларускую мову анталогіі «Руская савецкая паэзія». У кнігу поруч з перакладзенымі А. Якімовічам творами К. Чукоўскага, І. Садоф'ева, В. Саянова, С. Міхайлава ўвайшлі і «Містэр Твістэр», «За мір ва ўсім свеце», «Слава працы» Самуіла Маршака...

З ліста Самуіла Якаўлевіча Аляксею Якімовічу ад 12 лютага 1953 года: «...Старшым рэдактару Белдзяржвыдта. Мінск.

Паважаны тав. Якімовіч,
У адказ на Ваш ліст ад 28-га студзеня паведамляю Вам, што я не супраць прапанаванага Вамі зместу майго зборніка «Казка і быль» (з часам назва трансфармавалася ці, магчыма, усё ж такі быў і зборнік на рускай мове? — М. Б.).

Аднак я прапанаваў бы ўнесці некаторыя змены. Вершы з раздзела «Казка і быль», змешчаны ў майёй кнізе «Казкі, песні, загадкі» выдання 1949 г. (Дзедзяржвыдат, Масква) зольны ўвайсці ў Ваш зборнік цалкам, але, па маім меркаванні, варта было б выключыць з гэтага складу вершы «Марозіва», «Пудзель», «Пра смелую старую і труслівага шакала» і «Хто важней?» (пасля «Учора і сёння»).

Акрамя таго, я мяркую, што ў зборнік гэтага года варта ўключыць раздзел, у якім будуць новыя (падкрэслена аўтарам ліста. — М. Б.). Гэты раздзел можна назваць «Новыя зоркі» і ўвесці ў яго наступныя творы: 1) Новыя зоркі

Самуіл Маршак.

- 2) Старэй за мора, вышэй за лес
- 3) Быль-небыліца (Размова ў пад'ездзе)
- 4) Капітан (закрэслена аўтарам. — М. Б.)
- 5) Урок роднай мовы
- 6) Новы год.

Калі гэты матэрыял значна пераўзыходзіць магчымы ў Вашым плане лістаж, можна ўзяць не ўсе пазначаныя мною вершы (напрыклад, можна ахвяраваць «Капітанам»).

Такім чынам, зборнік можа называцца «Казка і быль» і складацца з двух раздзелаў:

- 1) Казка і быль (з замяною чатырох вершаў казкай «Волга і Вазуза»)
- 2) Новыя Зоркі.

У першым з гэтых раздзелаў, які быў прапанаваны Вамі, я лічыў бы мэтазгодным замяніць тэкст «Пажару», надрукаваны мною ў выданні 1949-га года, новым тэкстам.

Адначасова з гэтым лістом даслаю Вам тэксты новых вершаў (у рукапісе) і кніжку «Пажар», надаўна выданаю Дзедзяржвыдтама. Вельмі прашу вярнуць тэя рукапісы, якімі Вы не скарытаецеся.

Кія малюнкi будуць у зборніку? Чыя вокладка? Хацелася б, каб знешне зборнік добра выглядаў.

Шлю Вам шчырае прывітанне
С. Маршак».

Справа рухаецца... Кніга рыхтуецца. І 12 сакавіка з Масквы, з Чкалаўскай вуліцы, дзе гады жыў Самуіл Якаўлевіч, ляціць ужо болей кароткае прывітанне: «... Паважаны тав. Якімовіч!
Даслаю Вам тры экзэмпляры падпісанай мною дамовы.

Калі гэта магчыма, прашу Вас пазнаёміць мяне з ілюстрацыямi да зборніка і даслаць карэктур. А пакуль дашліце мне, калі ласка, пералік вершаў, якія ўвайшлі ў зборнік. У мяне яго няма.

Прывітанне маё сардэчнае прывітанне
Са шчырай павагай да Вас
С. Маршак».

Пачынаючы з сярэдзіны 1920-х гадоў Алякс Якімовіч шмат займаўся перакладчыцкай працай, падрыхтоўкай да выдання твораў, асобных кніг, адрасаваных юнаму чытачу. Руская літаратура займала ў гэтых клопатах галоўнае месца. Леў Касіль, Максім Горкі, Мікалай Някрасаў, Віталій Біянікі, Дзмітрый Мамін-Сібірскі, Леў Талстой, Уладзімір Маякоўскі, Павел Ярышоў, Аляксандр Пушкін, Сяргей Міхайлаў, канешне ж, Самуіл Маршак — вост пісьменнікі, чые кнігі ў сваіх перакладах на рускую мову вышаў Алякс Якімовіч толькі ў перадавае-ныя гады. Дакладней — з 1935 да 1941 года... Гэта было выклікана, несумненна, і запатрабаванасцю чытанья на роднай беларускай мове.

...Яшчэ адзін ліст С. Маршака да А. Якімовіча захоўваецца ў БДАМЛІМ. Датаваны ён 24 сакавіка 1953 года. «...Паважаны таварыш Якімовіч!

Я яшчэ раз уважліва прагледзеў змест зборніка і пераканаўся, што ў размяшчэнне тэксту неабходна ўнесці некаторыя змены. Змест застаецца нязменным, але варта ўнесці болейшую выразнасць у размеркаванне вершаў па раздзелах.

Для гэтага давядзецца толькі замовіць яшчэ адзін шмудзтыт.

Вост які парадок размяшчэння матэрыялу я прапанаваў:

І. Учора і сёння (назва раздзела Новы год) без апошняга чатырохадкаю, гэта значыць, закончыўшы словамі «Новы дзень і Новы год!»

Урок роднай мовы.

Пошта.

Пажар.

Учора і сёння.

І. Казка і быль

Казка пра неразумнае мышаня

Воўк і лісіца

Вост які рассяяны

Багаж

Чаму котку назвалі коткай?

Асёл і баран.

ІІІ. Новыя Зоркі

Волга і Вазуза

Старэй за мора, вышэй за лес
Быль-небыліца (Размова ў парадным пад'ездзе)
Новыя Зоркі.

Такім чынам, у зборнік замест двух раздзелаў я прапанаваў даць тры. У папярэднім праекце зборнік пачынаецца з вялікай колькасці смешных казак (галоўным чынам для малодшага ўзросту), а пасля быў даволі нечаканы пераход да болей сур'ёзных, палітычных вершаў.

Цяпер і ў першым раздзеле ёсць сур'ёзныя тэмы («Новы год», «Урок роднай мовы», «Пошта»), у той самы час гэты раздзел не выходзіць за межы дзіцячым малодшаму ўзросці. Другі раздзел складаецца галоўным чынам са смешных і вясёлых вершаў, відавочна разлічаных на малодшы ўзрост. І, нарэшце, у трэцім раздзеле болей сур'ёзнай казкай «Волга і Вазуза» адкрываецца цыкл вершаў, якія закранаюць важныя сучасныя тэмы вершаў пра краіну, пра будоўлю.

Мне падаецца, Вы пагодзіцеся са мною, што такі парадок размяшчэння матэрыялу болей стройны і лагічны, чым ранейшы.

Мяне ніколі не бянтэжаць тыя абставіны, што выданне будзе, як Вам падаецца, сціплае, меней багатае, чым зборнік, выданы Дзедзяржвыдтама. Але хацелася б, каб кніга была выдана з густам — гэта значыць, строга, проста, без прэтэнзій; калі магчыма — на добрай паперы, з ясным шрыфтам.

Буду ўдзячны, калі папярэдняе пазнаёміце мяне з малюнкамі.

Прывітанне маё шчырае прывітанне. З павагай да Вас С. Маршак».

Гісторыя з чарговай мінскай кнігай славуэтага пісьменніка не завяршылася. Самуілу Якаўлевічу даслаў вёрстку. Ён у гэты час хварэў. Але, мяркуючы па лісце, напісаным ад яго імя Марыя Маршак (ці гэта не Марыя Андрэўна Ляпунова (Маршак), нявестка пісьменніка, жонка Імануэля Самуілавіча Маршака, якая пражыла болей як стагоддзям (1920—2021) (?), даволі ўважліва паставіўся да вёрсткі... Вост некаторыя з заўваг з ліста Марыі Маршак ад 7 верасня 1953 года: «Паважаны тав. Якімовіч!

С. Я. Маршак зараз хворы і прасіў адказаць Вам за яго. Паведамляю Вам заўвагі з нагоды вёрсткі.

1. На тытульным лісце хацелася б бачыць болей выразны малюнак. Першая літара імя і прозвішча аўтара не павінны злівацца ў адно слова. Трэба было б прыбраць кветачкі па кутах тытула.

2. На стар. 27 неспрыяльнае ўражанне робіць шчупак, які выгнуўся, з папчай акулі і з банцікам на шыі. Трэба гэты малюнак выправіць ці зняць яго.

3. Малюнак, які адлюстроўвае качанят на стар. 34, трэба паставіць перад апошнім шасцю радкамі — іначай атрымаецца, што намаляваны качкі, якія знаходзяцца ў лісьы ў страўніку.

4. С. Я. мяркую, што казку «Волга і Вазуза» трэба завяршыць радком «Всем советским рекам — честь и слава!», выключыўшы апошнія сем радкоў.

5. Верш «Новыя зоркі» ў зборніку Дзедзяржвыдтама замяніць іншымі вершамі ў сувязі з адтармоўкай будоўніцтва канала. Ці не варта і Вам завяршыць зборнік вершамі «Старэй за мора, вышэй за лес», надаўшы такую ж назву апошняму раздзелу.

С. Я. прасіў мяне пацікавіцца ў Вас пра меркаваны тыраж кнігі... А што ў вымушанага зняцця некаторых вершаў, змен у змесце, то... У сувязі з гэтым хацелася б крыху адхіліцца і прыгадаць словы вядомага крытыка Уладзіміра Лакшына: «...Я папракнуў Самуіла Якаўлевіча, што ў новым выданні «Містэра Твістэра», якое я чытаў сыну, шмат што знята, перароблена — і да горшага, у параўнанні з тым, што памятаю з дзіцяцтва.

— Мяне прасілі перабарыць. У старым «Твістэры» швейцары гатэлю звалі адзін аднаму, дамаўляліся, што ў іх няма нумароў для свавольнага Твістэра. Так «Інтурыст» заявіў, што амерыканскія багаці адмаўляюцца да нас ехаць, спасылалючыся на вершы Маршака — «маўляў, у Ленінградзе і Маскве ўсе чырвоныя швейцары ў змове — немагчыма патрапіць у гатэль». Давалася ўлічваць гэты пратэст, — жартуе Маршак». Што тут і каментавачь. І так усё відавочна...

Мікола БЕРЛЕЖ

Мост у Залюстрэчча

Здаецца, лепшага выпадку, каб пагаварыць пра дзіцячае кіно, яго гісторыю, межы і складаныя ўзаемасувязі з кіно «дарослым» і «сямейным», можа і не надарыцца. Як-ніяк, учора ў паўночным паўшар'і сустракалі лета, а на ўсёй планеце адзначалі надзвычай важнае свята — Міжнародны дзень абароны дзяцей. З гэтай нагоды ў розных гарадах па ўсёй нашай краіне ладзіліся адмысловыя мерапрыемствы, нярэдка — з паказам фільмаў. Спецыяльна для аматараў бавіць канікулы перад экранам зрабілі падборку айчыннай дзіцячай класікі, куды ўвайшлі як неўміручыя шэдэўры, знаёмыя ўсім і кожнаму, так і больш сціплыя карціны, таксама вартыя ўвагі.

Ранні перыяд

Перш чым брацца за складанне якіх заўгодна рэйтынгаў, варта разабрацца, а што такое ўвогуле дзіцячае кіно і ў чым яго прынцыповае адрозненне ад недзіцячага, чаму ёсць кіно для дзяцей і кіно пра дзяцей, але апошняе, тым не менш, наўрад знойдзе жывы водук у малалетняй аўдыторыі? Пакідаючы за дужкамі асабліва спрэчныя моманты, даследчыкі кінематографа ў масе сваёй

сыходзяцца на думцы, што дзіцячае кіно — тое, у якім цэнтральнае месца займае вобраз дзяцінства (усё, што належыць толькі яму і характарызуе толькі яго), сучаснага ўзросту глядача-дзіцяці і пададзенага ў дзіцячым ракурсе.

Дарэчы, калі, будучы за мяжой, вы задаліцеся мэтай схадзіць у кіно на «дзіцячы фільм», то, з вялікай верагоднасцю, застаняцеся ні з чым альбо, у лепшым выпадку, будзеце вымушаны задавальвацца кіно «сямейным». Словазлучэнне «дзіцячы фільм» сустракаецца, як ні дзіўна, толькі ў афішах краін — спадчыніцаў сацыялістычнага мінулага. Прыжылося яно і ў Беларусі, чый кінематограф некалі праславіўся на ўвесь свет менавіта фільмамі для дзяцей. Айчыннае дзіцячае кіно мае пад сабой багату традыцыю і каранямі сягае ажно ў «нямую» эпоху. Тады, у 1928 годзе, у адказ на рашэнні Наркамасветы, быў зроблены першы беларускі дзіцячы фільм — «Грышка-свінапас». Зманцэраваная з фрагментаў, якія не ўвайшлі ў стужку «Лясная Біль», і дапоўненая спецыяльна дзясатымі сценамі, прыгодніцкая карціна да нашых дзён не захавалася.

Затое амаль цалкам (без 5-й і 6-й частак) захавалася іншая — «Храманожка» 1930 года рэжысёра Юрыя Вінакурава. У аснове сюжэта — гісторыя беспрытульнай кульгавай дзяўчынкі Ількі, якую на выхаванне аддаюць прыёмнаму бацьку ў вялікі чужы горад. Герані давядзецца прайсці праз непрыманне равеннікамі, бацькоўскае п'янства і гвалт, каб стаць у выніку актыўнай піянеркай і, «узаяўшы дарослых на грамадскі буксір», заняцца перавыхаваннем старэйшага пакалення. Як відаць, у цяперашнім разуменні да дзіцячых фільмаў можна аднесці толькі з вялікай нацяжкай. Дарэчы, на гэты конт у водку тагачаснага часопіса

«Кіна-фронт» меліся, сярод іншага, такія красамойныя радкі: «Паняцце «дзіцячы фільм» носіць абсалютна адцягнены характар. Ніхто толкам не ведае, што гэта такое і для каго прызначана».

Вандроўкі ў сне і наяве

Першай значнай вяршыняй у гісторыі беларускага дзіцячага кіно па праву лічыцца «Міколка-паравоз», пастаўлены Львом Голубам у 1956 годзе на кінастудыі «Беларусьфільм» па матывах аднайменнай аповесці Міхася Лынькова. У цяжкіх, абмежаваных адной чыгуначнай станцыі, жыццё шасцігадовага Міколкі, сына машыніста, урываецца рэвалюцыя, а за ёй — кашмарная грамадзянская вайна. Гэты падзеі, калі прывычны свет сыходзіць з-пад ног і перакрываецца, прымушаюць хлопчыка хутка пасталець: можна канстатаваць, што да Міколкі дзеці ў беларускім кіно не сталелі, хіба толькі дачасна і імгненна. «Міколка-паравоз» стаў спраўднай падзеяй у савецкім кінапракаце. Даследчыкі звяртаюць увагу таксама на асаблівае мастацкае значэнне карціны для беларускага кіналетпісу, называючы яе, у прыватнасці, першай работай, якая выйшла за межы рэалізму, выплюхнуўшы на экран падсявдомае — сны.

Паўтарыўшы поспех другі раз — у стужцы 1959 года «Дзяўчынка шукае бацьку» паводле аднайменнай п'есы Яўгена Рыса, — Леў Уладзіміравіч

Кадр з фільма «Дзяўчынка шукае бацьку», 1959 г.

засведчыў свой бясспрэчны аўтарытэт і ў момант пераўтварыўся ў класіка, на якога раўняліся ўсе дзіцячыя пастаноўшчыкі. Паводле сюжэта, маці пяцігадовай Леначкі гіне пад бомбай, а дзяўчынку вырастоўвае ляснік і забірае да сябе ў лес. Разам яны бяруцца шукаць бацьку дзяўчынкі, пра якога вядома, што ён пайшоў на вайну. Няхай на шляху

Мікалаем Эрдманам. «Радасным і шчаслівым было жыццё вольнага горада майстроў. Але аднойчы, заспеўшы жыхароў знянацку, на яго нападаюць чужаземцы», — даводзіць сцэнарная заяўка фільма. Знаходліваму гарбуну Караколю выпадае шанс праявіць сябе, і ён, заручыўшыся падтрымкай гараджан, абводзіць захопнікаў вакол пальца, перамагае злоснага герцага і, на радасць грамадзе, дамагаецца сэрца першай прыгажуні Веранікі. Ужо толькі гэтых слоў дастаткова, каб зразумець, які рэзкі паварот — ад рэалістычнасці ў бок гранічнага эскапізму — зрабіла тагачасная індустрыя дзіцячага кіно менш чым за дзесяцігоддзе. Пра вобразны лад «Горада» ў «ЛіМе» пісалі так: «Стваральнікам фільма ўдалося вышыць найбагацейшае расквечанае думкаю, фантазіяй і майстэрствам палатно спраўданага экраннага і казачнага дзеяння...»

Па праптанай Уладзімірам Бычковым у фільме «Горад майстроў» дарожцы ішлі ўсе наступныя пакаленні кінематографістаў, якія адрасавалі сваю

Кадр з фільма «Прыгоды Бураціны», 1975 г.

ім сустрэнецца шмат выпрабаванняў, канец у фільма ўсё ж такі шчаслівы. Інчай і быць не магло, бо на нашых вачах рэалістычная ваянная гісторыя ператвараецца ў казку, а што за казка без шчаслівага канца? Леў Голуб умеў рабіць казачнымі нават самыя бытавыя і трагічныя сюжэты, азнаменаваўшы цэлую эпоху ў беларускім дзіцячым кіно. Майстру таксама належыць такія вядомыя работы, як «Пушчык едзе ў Прагу» (1965), «Анюціна дарога» (1967), «Маленькі сяржант» (1975) ды многія іншыя кінатворы.

Творчыя манеўры

Пераход у новую эпоху азнаменаваў выхад у 1965 годзе кінаказкі «Горад майстроў» рэжысёра Уладзіміра Бычкова. Узятая за аснову п'еса Тамары Габэ «Горад майстроў, альбо Казка аб двух гарбунах» была апрацавана для экранізацыі

творчасць дзецім. Без гэтага арыенцёр немагчыма ўявіць і іншага важнага (дзяржаўнага, безумоўна, самага важнага) дасягнення беларускага дзіцячага кіно — музычных тэлефільмаў Леаніда Нячэва. Трыумфальнае шэсце аўтара пачалося з «Прыгод Бураціны», пастаўленага па заказе Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчання ў 1975 годзе па матывах казкі Аляксея Талстога «Залаты ключык, альбо Прыгоды Бураціны». Гісторыя драўлянага хлопчыка займае пачэснае месца ў залатым фондзе беларускага кіно побач з іншай неўміручай класікай, у тым ліку — з фільмаграфіяй Нячэва. Так, большага поспеху дасягнулі хіба што толькі наступныя работы майстра, сярод якіх асабліва вылучаюцца «Пра Чырвоны Капалюшчык» паводле Шарля Перо і «Казка аб Зоркавым хлопчыку» паводле Оскара Уайльда. Апошняя, дарэчы, нядаўна атрымала другое жыццё дзякуючы рэстаўрацыі на кінастудыі.

Зразумела, многія дастойныя творы былі намі апущаны (напрыклад, шматсерыйная сага аб піянерах «Бронзавая птушка» 1974 года рэжысёра Мікалая Калініна альбо мазачны камедыя-прыгодніцкі тэлефільм «Па сакрэце ўсяму свету» 1976 года цэлай катгорыі пастаноўшчыкаў), іншыя — адкінуты на парозе, але галоўнае тое, што дзіцячае ігравое кіно ў Беларусі працягвае жыць і стварацца, абспіраючыся на вопыт былых творчых дзясціненняў. Прыкладам таму могуць служыць стужкі «Рыжык у Залюстрэччы» (рэж. Алена Турава; 2011), «Неверагоднае перамышчэнне» (рэж. Аляксандр Анісімаў; 2014) і іншыя.

Бернард ЗАТЛІКІН

Куды рухаюцца карцінкі?

Класіка — гэта, канешне, добра, але што нам, у рэшце рэшт, пранануе дзень сённяшні? Выраслі разабрацца, як рэспубліканскі кінапракат адгукаецца на падзеі апошніх тыдняў, сярод якіх галоўныя, безумоўна, — Міжнародны дзень абароны дзяцей і засведчаны ім пачатак летніх канікул, і што для заўзятых сінэфілаў рыхтуе найбліжэйшы месяц. Забягаючы наперад, скажам, што відовішча знойдзеца для глядачоў як дасведчаных, так і не вельмі. Вашай увазе — гід па кіна- (і не зусім) маршрутах чэрвеня.

Праект «Вясёлае лета»

Вядома, летняя пара цалкам і без астатку належыць дзецям, а юны глядач — заўсёды жаданы госьць у любой кіназале, асабліва ў суправаджэнні плацежаздольных дарослых. Бо малеча разумее: дзе кіно, там абавязкова і ядро папкорну, а яшчэ салодкія напоі — па бутэльцы на падлактольнік, якая-небудзь вабяная цацка і напасладак — духмяны «дыжэстыў». Словам, кінатэатры сардэчна сустракаюць такіх гасцей.

Адной з нагод вярнуць дзяцей з банькамі ў кіназалы з'яўляюцца, вядома, школьныя канікулы і іх правеснік — Міжнародны дзень абароны дзяцей. Традыцыйна да гэтай даты пракатныя арганізацыі па ўсёй краіне рыхтуюць адмысловыя кінаактыўнасці, на якія цягам першага летняга месяца ў рамках забавляльна-асветніцкай праграмы школьных лагераў прыходзяць вялікія групы навучэнцаў. Задаваць трэнды ў гэтым напрамку выпала сталічнаму «Кінавідэапракату», што сёлета прываблівае публіку праектам «Вясёлае лета».

«Якія планы на летнія вакацыі ў нашых юных глядачоў? Здаецца, мы ведаем — правесці лета ярка і незабыўна! А наша сетка кінатэатраў вам у гэтым дапаможа!» — абяцаюць у прэс-службе праідпрыемства. Распачалося анімацыйнае лета паказам мультфільма «Дарага далому», створанага рэжысёрамі Гары Крыпсам і Клэр Найт у 2021 годзе ў прапрадукцыі ЗША, Аўстраліі і Канады. Сюжэт нумудрагелістай карціны, знаёмы па мультыплікацыйных гітах мінулых гадоў

Кадр з мультфільма «Дарагожа на Месяц», 2020 г.

«Мадагаскар» і «Рыа», апавядае пра жывёл, якія збеглі з тэматычнага парку, каб знайсці свой спраўдны дом.

Працягваецца праграма сёлётым расійскім мультфільмам «Каты Эрмітажа» рэжысёра Васіля Равенскага пра ката Вінсента, які ўліваецца ў высокародны эрмітажны «прайд», хаваючы ад астатніх сябра — мыш. У сваю чаргу звярок кінкажу (сямейства яногавых), герой пазалеташняй амерыканскай мультыплікацыі «Віва» рэжысёраў Кіка дэ Мікі і Брэндана Джэфардса, выпраўляецца ў незабыўнае музычнае падарожжа да сваёй каханай. Гэтаксама ў пошуках дарагога чалавека — маці — у музычнае падарожжа выпраўляецца і дзючынка Фэй Фэй у кітайска-амерыканскай стужцы «Падарожжа на Месяц» 2020 года рэжысёраў Глена Кіна і Джона Карса. Шмат музыкі і ў мінулагодняй рэжысёрскай рабоце Фарзада і Кіануша Далвандаў «Звералэнд» кітайска-венгерскага паходжання, якая апавядае пра аднаўленне вайны хвастатых.

На салодкае стваральнікі праекта «Вясёлае лета» прызапасілі некалькі шмагбюджэтных хітоў сусветнага пракуту. Першым з іх стане геройскі мультфільм «Суперадванцы» 2022 года пастаноўшыкаў Джарэда Штэрна і Сэма Лівіаіна. Паводле сюжэта, каманда хатніх гадванцаў на чале з сабакам Крыптам вырашаюць дапамагчы гаспадарам-супергероям у

нялёгкай справе абароны жыхароў Зямлі. У другім з іх — леташніх «Монстрах на канікулах: Трансфарманія» — «манстрыфікавальныя прамень», загадкавае вынаходства Ван Хельсінга, выходзіць са строю і ператварае Дракулу і іншых монстраў у людзей, а людзей, наадварот, — у монстраў. Увечывае кінапраграму камедыіны мультфільм «Ког у ботах 2: Апошняе жаданне» Джозэля Кроўфарда і Хануэля Мяркады — працяг знакамітай франшызы, які ўварваўся ў пракат летаса.

Анімацыйная гармата

Эстафету з рук мінскага «Кінавідэапракату» прыняў Магілёў. З нагоды Міжнароднага дня абароны дзяцей экраны ўсходняй сталіцы атакавалі мультфільмы, а ў кіназалах ладзіліся адмысловыя імпрэзы. Так, прэм'ерны паказ расійскай стужкі «Маша і Мядзведзь у кіно: Скажыце «Ой!»» (рэж. Арцём Навумаў) суправаджаўся

Кадр з мультфільма «Тры разбойнікі і леў», 2023 г.

творчымі нумарамі, конкурсамі і розыгрышам падарункаў. Акрамя таго, у першы дзень лета юныя магілёўскія кінаманы змаглі бясплатна паглядзець расійскія мультфільмы «Каты Эрмітажа» і «Царства супраць разбойнікаў» (рэж. Марына Ляскова-Гакі; 2022), а таксама вынік прапрадукцыі Бельгіі, Францыі і Германіі «Літл Гром» (рэж. Ксав'е Джакамеці, Тобі Генкель; 2020) пра спробы маленькага хлопчыка Якары заарканіць няўлоўнага мунстанга Літла Грома. Апошні дэманстраваўся ў спецыяльным кінатэатры для глядачоў з абмежаванымі здольнасцямі па слыху і зроку.

З крыху слабейшым імпэтам да справы падышлі ў іншых абласцях. Зрэшты, многія з ужо названых карцін увайшлі і ў рэгіянальныя кінаафішы. Да таго ж, у першыя чэрвеньскія дзенькі пракат у рэгіёнах пранануе глядачу свежыя анімацыйныя работы «Яга і кніга заклінанняў» (рэж. Уладзімір Сакаў; Расія), «Тры ў пер'і 2» (рэж. Бенжамін Квобек, Метэ Танге; Германія, Бельгія, Нарвегія) і «Тры разбойнікі і леў» (рэж. Расмус А. Сівертсен; Нарвегія), а таксама ігравыя карціны «Гадаванец Юрскага перыяду. Страчаная тайна» (рэж. Раян Белгарт, Крыс Хойт; ЗША) і леташнюю «Каліандар Ма(й)я» (рэж. Вікторыя Фанасюціна; Расія) пра небяспечныя гульні падлеткаў з часам.

Мельпамена на службе кіно

Безумоўна, не дадуць засумаваць у чэрвені і даросламу глядачу — дасведчанаму і патрабавальнаму. Усе асноўныя мерапрыемствы для такой аўдыторыі

Кадр з дакументальнага фільма «Сальвадор Далі: У пошуках бюсмерца», 2018 г.

канцэнтруюцца ў сталіцы. Бадай, кожны сінэфіл, роўна як і тэатрал, хаця б аднойчы сутыкаўся з праектам TheatreHD, які за некалькі гадоў свайго існавання ў кінатэатры «Цэнтральны» (у асноўным) стаў сапраўднай традыцыяй і ўжо ўспрымаецца як неад'емная частка айчыннага кіналандшафту. Асаблівым выратаваннем паўстае праект летняй парой — у час сцэнчнай засухі, калі большасць тэатральных устаноў па ўсёй краіне сыходзіць на адпачынак.

Чэрвеньская афіша TheatreHD радуе разнастайнасцю. Ад канцэртных фільмаў да опер, ад драматычных спектакляў да балетаў — арганізатары праекта ўводзяць глядачоў у свет выканальніцкіх мастацтваў. У рэпертуары: першая пастаноўка «Іанны Балейн» Гаэтана Даніціці ў Венскай оперы 2011 года з Іаннай Нятрэбкай на галоўнай партыі; канцэрт аркестра musicAeterna пад кіраўніцтвам грэка-расійскага дырыжора Тэадора Курэнціса «Курэнціс: Моцарт» 2021 года; складанае механіка-піратэхнічнае відовішча 2011 года «Доктар Фаўст» наўпрост са сцэны Шэкспіраўскага тэатра «Глобус» у Валікабрытаніі; балет «Рамэа і Джульета» (2017), які стаў візітоўкай Тэатра оперы і балета Екацярынбург; дакументальны фільм «Сальвадор Далі: У пошуках бюсмерца», створаны пяць гадоў таму, а таксама многае іншае.

Безумоўнае класіка

Прывычнае для слыху айчынных аматараў рухомах карцінак і замежнае слова Cinemascope. Так называецца адзін з найбольш паважаных і вядомых кінапраектаў у Беларусі, чыя дзейнасць не абмяжоўваецца аднымі фільмапаказамі, а ўключае таксама і правядзенне канцэртаў, лекцыяў. У найбліжэйшым месяцы Cinemascope падрыхтаваў для сваёй аўдыторыі адразу некалькі цікавых імпрэз. Перш за ўсё звяртаем вашу ўвагу на шотландзкія кінабульвары «Анталогія», у рамках якога сёння ў Скульптурнай зале Музея-майстэрні Заіра Азгура ў Мінску з выкарыстаннем бесправдальных навушнікаў пройдзе паказ класічнага фільма «Уладар мук», пастанавленага брытанцам Пітэрам Брукам у 1963-м паводле нашумелага рамана Уільяма Голдынга.

Кадр з фільма «Берлін. Сімфонія вялікага горада», 1927 г.

Акрамя таго, ужо заўтра пакажам стужкі «Той, хто бяжыць па лязе» 1982 года выпуску ў арт-прасторы «Манахром», што размясцілася ў былых заводскіх памяшканнях на вуліцы Кастрычніцкай у Мінску, завершыцца рэтраспектыва фільмаў Новага Галівуда. Думаецца, легендарны фільм Рыдлі Скота ў прадстаўленых патрэбах не мае. Як не мае такой патрэбы карціна 1986 года «Ханна і яе сёстры» рэжысёра Вудзі Алена, якую можна будзе ўбачыць там жа ў сераду 7 чэрвеня ў рамках вялікай рэтраспектывы жывога класіка. Наперадзе глядачоў чакаюць 14 чэрвеня «Значышчы і праступкі» (1989) і 21 чэрвеня — «Кулі над Брэдвеем» (1994) — яскравыя ўзоры інтэлектуальнай камедыі.

Найбольшай жа ўвагі варта новая сінтэтычная праграма «Сімфонія вялікага горада» ў прасторы «Манахром» — рэтраспектыва фільмаў пра Берлін, горад з трагічным лёсам, чым і прываблівае да сябе ўвагу кінематаграфістаў з усёго свету. Яна адкрыецца ў нядзелю, 4 чэрвеня, нямым фільмам 1927 года «Берлін. Сімфонія вялікага горада» (рэж. Вальтэр Рутман) з жывым музычным суправаджэннем ад Аляксандра Музыкантава (фартэпіяна) і Аляксандра Ганькова (марымба) і пасля чатырох паказаў завершыцца 1 ліпеня дэбютнай карцінай Яна Оле Герштэра «Простыя цяжкасці Ніка Фішэр» (2012).

Каміла НАВІНКІНА

Жыліцкі Версаль у віртуальнай прасторы

Палацава-паркавы ансамбль Булгакаў — помнік архітэктуры позняга класіцызму, пабудаваны ў XIX стагоддзі. Ён зняходзіцца ў аграгарадку Жылічы Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці. Уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь як помнік архітэктуры міжнароднага значэння. Калі вы лічыце, што ўсе беларускія замкі размешчаны на захадзе нашай краіны, то вам абавязкова трэба здзейсніць падарожжа на Магілёўшчыну.

«Жыліцкі Версаль» — менавіта так у свой час ахрысцілі палац, збудаваны ў дваранскім маёнтку Добасна дзвесце гадоў таму. Архітэктурная жамчужына не толькі ўсёго прыдняпроўскага краю, але і, без перабольшвання, адзін з найлепшых узораў спадчыны беларускай культуры, некалі належала старажытнаму роду Булгакаў. Велічны палацава-паркавы комплекс, будаўніцтва якога пачалося ў 1823 годзе і працягвалася аж да пачатку XX стагоддзя, па прыгажосці і маштабе не саступаў Нясвіжскай рэзідэнцыі Радзівілаў. Тут мелася нават свая аранжарэя, якая па памерах і колькасці экзатычных раслін лічылася найлепшай у беларускіх губернях.

Сам будынак уражваў архітэктурай, а таксама дэкаратыўным аздабленнем фасадаў і ўнутраных памяшканняў. Гэта быў адзін з самых паважных палацаў на беларускіх землях. Дызайн пакояў не паўтараўся нават у дробных дэталях. Унікальнай кесоннай столі, багата аздабленай пазалотай, да гэтага часу з'яўляюцца візіткай радавога маёнтка Булгакаў. Палац уражваў раскошнымі інтэр'ерамі, дарагой мэбляй, камінамі з мармуру, бібліятэкай у сем тысяч тамоў і каштоўнымі калекцыямі прадметаў мастацтва.

Фота БЕЛТА.

Сядзібу ў Жылічах неаднаразова наведваў знакаміты фатограф Ян Булгак. Захаваўся каля трыццаці яго здымкаў палаца. Улетку 1877 года ў гэтых месцах спыніўся Напалеон Орда, які падарожнічаў па Беларусь, Украіне, Літве, Польшчы, робячы замалёўкі архітэктурных помнікаў. Яго творы адрозніваліся строгай дакументальнасцю і сёння служыць каштоўнай крыніцай для гісторыкаў архітэктуры і рэстаўратараў. Знакаміты мастак адлюстравваў палац Булгакаў на двух малюнках.

У розны час сядзіба служыла рэзідэнцыяй, шпіталем, дзіцячым домам і навучальнай установай. Нягледзячы на тое,

што за сваю гісторыю гэты архітэктурны шэдэўр пабачыў многае: пампезнае будаўніцтва, раскошу і багацце, запустэненне і заняпад, неаднойчы яго рабавалі і раскрадалі, — палац быў накіраваны шчаслівы лёс. Ён перажыў усе войны: на яго не ўпала ні адна бомба, ён ні разу не гарэў. Гэта адзіны ў Беларусі палацавы будынак, у якім захаваўся ўпрыгажэнні, у тым ліку ляпніна.

Радавы маёнтка Булгакаў сталі аднаўляць больш за дзесць гадоў таму. Рэстаўрацыя ў чатыры чаргі тут вядзецца з 2009 года. Першая прадугледжвала аднаўленне заходняй часткі палаца і была завершана ў 2011 годзе. Тут размешчалася дзіцячая школа мастацтваў. Затым вярнулі ранейшае аблічча флігелю галоўнага корпусу, разбуранаму ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Трэцяя чарга ўключала адраджэнне ўсіх гістарычных памяшканняў у галоўным корпусе і частцы паўночнага, дзе практычна поўнасцю размешчана музей, а адзін з флігеляў зойме сельская бібліятэка. У цяперашні

больш цікавых гістарычных помнікаў на тэрыторыі Беларусі, зойме сваё заслужанае месца сярод культурных здбыткаў беларускай нацыі і стане перспектыўным турыстычным аб'ектам, нароўні з Нясвіжскім і Мірскім замкамі.

А пакуль што ў аматараў даўніны ёсць выдатная магчымасць наведаць архітэктурны шэдэўр Магілёўшчыны віртуальна, зайшоўшы на сайт Магілёўскай абласной бібліятэкі. На галоўнай старонцы вы знойдзеце адметны інтэрнэт-рэсурс пад назвай «Жыліцкі Версаль», прысвечаны палацава-паркаваму комплексу. Унікальнасць яго ў тым, што сабраныя з розных крыніц на крупніках звесткі пра палац аб'яднаны ў адным рэсурсе і даступны кожнаму інтэрнэт-карыстальніку. Бо да гэтага часу не выдадзена ні аднаго фундаментальнага гісторыка-архітэктурнага нарыса пра сядзібу накіштат тых, што напісаныя пра іншыя беларускія замкі і палацы, няма ні аднаго прэзентацыйнага фотаальбома. У фондзе Магілёўскай абласной бібліятэкі, роўна як і ў фондзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, масіў дакументаў аб сядзібе ў Жылічах прадстаўлены выключна артыкуламі з перыядычных выданняў. З кніг жа маецца толькі малафармацнае выданне 1992 года аб'ёмам у 75 старонак — «Палац у Жылічах» В. Ф. Марозава з серыі «Помнікі беларускага дойлідства». Галоўнай кніжнай скарбніцы краіны пашчасціла валодаць яшчэ зборнікам матэрыялаў Рэспубліканскага навукова-практычнага семінара, які адбыўся на базе Жыліцкага гістарычнага комплексу-музея ў 2017 годзе, ды адзінкавымі выявамі палаца ў камплектах паштовак. На гэтым усё.

З прычыны адсутнасці вартага ўвагі друкаванага выдання пра палац Булгакаў супрацоўнікі Магілёўскай абласной бібліятэкі палічылі неабходным ліквідаваць гэтыя звесткі і стварыць віртуальны праект пра яго як альтэрнатыўную і сучасную крыніцу інфармацыі, не прэтэндуючы на выключную дакладнасць узаўважэння гісторыі. Бо чым далей ад нашага часу адбываюцца падзеі, тым менш сведчанняў пра іх трапляе ў рукі даследчыкаў...

Двухсотгадовая гісторыя радавога гнязда Булгакаў адноўлена ў пяці раздзелах праекта: «Сага пра Булгакаў», «Сядзіба Добасна», «Палацавыя залы», «Гадзі калектывізацыі», «Ваеннае ліхалецце», «Савецкі перыяд» і «Новае жыццё палаца».

Інфармацыя прадстаўлена на рускай і беларускай мовах, ёсць сістэма пошуку пра рэсурсе.

Вы пазнаёміцеся з уладальнікамі сядзібы і яркімі прадстаўнікамі вядомага дваранскага роду, убачыце арыгінальную архітэктурную стылі класіцызму з масонскім знакам на франтоне будынка, захопіцеся раскошнымі інтэр'ерамі палацавых залаў, павандруеце па алях самага вялікага ў вобласці старадаўняга парку з дзіўным каскадам сажалак і надзвычай здзівіцеся, якая насычаная гаспадарчая дзейнасць вялася ў маёнтку Булгакаў.

Пры стварэнні базы даных выкарыстаны дакументы з фонду ўстановы культуры «Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна», матэрыялы са свабодных інтэрнэт-крыніц, а таксама прадстаўлены ДУК «Сетка бібліятэк Кіраўскага раёна».

Такім чынам, запрашаем здзейсніць віртуальнае падарожжа па самым вялікім палацы Беларусі, напоўніць душу святлом гісторыі і надоўга захаваць успаміны аб сустрэчы з «Жыліцкім Верса-

Фота БЕЛТА.

лем!» Спасылку на рэсурс можна знайсці і ў самым папулярным інтэрнэт-даведніку ў свеце — Вікіпедыі, на старонцы «Палацава-паркавы комплекс Булгакаў (Жылічы)».

Ужо працяглае час публічныя бібліятэкі Магілёўскай вобласці выкарыстоўваюць свае сайты як платформы для арганізацыі аддаленага доступу да ўласных рэсурсаў, што робіць краязнаўчыя веды максімальна даступнымі для насельніцтва. Валодаючы каласальнымі масівамі аўтарытэтных дакументальных крыніц, бібліятэкі нааўняюць інтэрнэт-прасторы якасным і дакладным кантэнтам, што, безумоўна, прываблівае карыстальнікаў.

На сёння на сайтах бібліятэкі Магілёўшчыны ўвогуле прадстаўлена больш за 150 рэгіянальных анлайн-праектаў, якія папулярызуюць гісторыка-культурную спадчыну вобласці ў сусветным інфармацыйным асяроддзі. У мэтах аб'яднання і сістэматызацыі звестак аб рэгіёне на адзінай інфармацыйнай платформе і спрашчэння пошуку краязнаўчай інфармацыі на сайце абласной бібліятэкі створаны даведнік па інтэрнэт-рэсурсах бібліятэк «Краязнаўчы партал Магілёўскай вобласці». Доступ да яго арганізаваны таксама на ўсіх сайтах гарадскіх і раённых бібліятэчных сетак.

Прыёмы, што нашы інтэрнэт-рэсурсы выкараюць цікаваць не толькі ў карыстальнікаў, пра што сведчыць стаўтэстыка наведванняў, але і ў калег, прафесіяналаў бібліятэчнай справы. Удвай прыёмы тое, што наша праца ацэнена на самым высокім дзяржаўным узроўні і па выніках 2020 года адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за значныя дасягненні ў справе выхавання любові да роднага краю і стварэння інфармацыйных рэсурсаў, прывесчаных тэме малой радзімы.

**Юлія КАСЦЮК, вучоны сакратар
Магілёўскай абласной бібліятэкі
імя У. І. Леніна**

«Старанны, сціплы і тактоўны...»

Да 110-годдзя дзяржаўнага дзеяча БССР

Рыгора Кісялёва

Праз два месяцы пасля смерці Іосіфа Сталіна ў маі (на іншых даных — у чэрвені) 1953 года па ініцыятыве першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі Мікалая Патолічава міністрам культуры Беларусі быў прызначаны адказны партыйны работнік Рыгор Кісялёў. Ён заставаўся на гэтай пасадзе амаль адзінаццаць гадоў — да студзеня 1964 года. Што і як было зроблена за гэты час у нашай рэспубліцы?

бібліятэкамі, рэспубліканскія і абласныя агляды.

Ужо ў 1955 годзе ў БССР налічвалася 2878 калгасных і 2955 клубных бібліятэк з кніжным фондам каля 13 млн экзэмпляраў. За гэты год бібліятэкі правялі 8073 літаратурныя вечары і чытацкія канферэнцыі, арганізавалі 28 тысяч кніжных выставак.

Развівалася і музейная справа. У 1955 годзе ў Беларусі працавалі 23 музеі, якія наведала 583 тыс. чалавек. У гарадах і раёнах рэспублікі дзейнічалі 179 перасоўных выставак.

З сярэдзіны 1950-х гадоў у творчым асяроддзі з'явілася імкненне да асобнага падыходу, пазбаўленага псеўдапафуса і апісальнасці ў адлюстраванні рэчаіснасці. У творчасці мастакоў у 1960-я гады ўсе выразней прасочвалася тэндэнцыя індывідуальнага прачытання падзей гісторыі і сучаснасці.

Менавіта пры непасрэдным удзеле Рыгора Кісялёва былі адкрыты Гомельскі тэатр (1954), Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага гледача (1956), Бабруйскі тэатр (1956).

Многія літаратуразнаўцы да сённяшняга часу замоўчваюць той факт, што павелічэнню п'ес беларускіх аўтараў у рэпертуары тэатраў садзейнічаў конкурс на найлепшы драматургічны твор, які праводзіўся Саюзам пісьменнікаў і Міністэрствам культуры БССР у гонар 40-годдзя Кастрычніка. У выніку ў 1957 годзе святло рампы ўбачылі 11 п'ес беларускіх драматургаў — амаль столькі, колькі за ўсе пасляваенныя гады. У тэатры імя Я. Коласа была пастаўлена п'еса П. Глебкі «Святло з Усходу», у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага — п'еса К. Лубарэвіча — «Галоўная стаўка», у градзенскім тэатры — п'еса П. Васілеўскага «Год здзіўленняў», у Гомельскім — п'еса А. Маўзона «У бітве вялікай».

З імем Р. Я. Кісялёва звязана правядзенне Дэкады беларускай культуры ў Польшчы (верасень-кастрычнік 1955 года), адкрыццё ў Мінску Палаца культуры прафсаюзаў (3 ліпеня 1956 года), Літаратурнага музея Я. Коласа (4 кастрычніка 1959 года), стварэнне Дзяржаўнага ансамбля танца БССР (1958), адкрыццё ў Маладзечне Мінскага абласнога краязнаўчага музея (1964).

У 1963 годзе Рыгору Якаўлевічу Кісялёву было прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

У студзені 1964 года Рыгор Кісялёў быў прызначаны міністрам асветы БССР. Пры ім адкрыліся Мінскі радыётэхнічны інстытут (1964), Віцебскі тэхналагічны інстытут лёгкай прамысловасці (1965),

Брэсцкі інжынерна-будаўнічы інстытут (1966).

Пасля XXIII з'езда КПСС (1966) у Беларусі пачаўся пераход да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі, што з'явілася значным фактарам сацыяльна-культурнага развіцця рэспублікі. З аднаго боку, новыя праграмы, на якія перайшла школа, узнялі ўзровень адукацыі, наблізілі яе да патрабаванняў жыцця. З іншага боку, шэраг гісторыкаў адукацыі ў нашай рэспубліцы адзначае, што ў той час, калі Р. Я. Кісялёў быў міністрам асветы БССР і намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР, аб'ём і складанасць навучальнага матэрыялу ў школах сталі завышанымі, што прыводзіла да перагрузкі вучняў. Акрамя таго, звужалася сфера выкарыстання беларускай мовы ў сярэдняй і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, ва ўстановах вышэйшай адукацыі.

У маі 1968 года Рыгор Кісялёў стаў намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР, а 21 чэрвеня 1968 года Бюро ЦК КПБ зацвердзіла яго членам Прэзідыума Савета Міністраў БССР.

На гэтай пасадзе Рыгор Якаўлевіч курываў пытанні адукацыі, навукі і культуры, аховы здароўя і іншыя сферы. За два апошнія гады яго жыцця было зроблена шмат станоўчага, што садзейнічала развіццю культуры, навукі, адукацыі, аховы здароўя Беларусі.

Так, у 1969 годзе на базе Гомельскага педінстытута, выпускніком якога быў ён сам, стварылі Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт, які носіць цяпер імя Ф. Скарыны. Ажыццяўляліся меры па развіцці матэрыяльнай базы працоўнага навучання. Значная работа праводзілася па стварэнні навучальных кабінетаў. Калі ў 1960/1961 навучальным годзе іх налічалася 2053, то ў 1969/1970 — 7772.

«...Цэнтральным камітэтам КП(б) Беларусі тав. Кісялёў Рыгор Якаўлевіч зацверджаны загадчыкам аддзела кадраў навуковых і культурных устаноў у праўлення кадраў ЦК КП(б)Б. Тав. Кісялёў мае неабходныя палітычныя і дзелавыя якасці для выканання даручанай яму работы... Правіў сябе работнікам, здольным правільна ажыццяўляць дырэктывы партыі ў даручанай яму справе, валодае добрымі арганізатарскімі здольнасцямі. Патрабавальны да апарату, старанны, сціплы і тактоўны, валодае вытэрмакай. Тав. Кісялёў вельмі перспектывны як партыйны работнік, здольны хутка сваёй даручаную справу, а надалей працаваць на высокай самастойнай пасадзе».

Праз 20 гадоў — 5 мая 1968 года — сакратар ЦК КП(б)Б Ф. Сургану адзначаў: «...Тав. Кісялёў Р. Я. мае вялікі вопыт педагогічнай, партыйнай і савецкай работы, валодае добрымі арганізатарскімі здольнасцямі, умее працаваць з людзьмі, карыстаецца аўтарытэтам у партыйнай арганізацыі рэспублікі».

Шчыра кажучы, Рыгор Якаўлевіч быў таленавітым вучоным-гісторыкам. З пазіцыі сённяшняга дня можна знайсці недахопы ў яго кандыдацкай дысертацыі. Але для свайго часу яна была актуальнай і даволі каштоўнай. Акрамя таго, ён быў аўтарам шэрагу цікавых навуковых і навукова-папулярных работ. Людзі, якія ведалі яго, у гутарках з аўтарам гэтых радкоў сведчылі, што свае даклады да адказных мерапрыемстваў ён пісаў сам.

Р. Я. Кісялёў з'яўляўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1951—1970), членам ЦК КПБ (1952—1970). Ён быў узнагароджаны ордэнамі — Леніна, Чырвонай Зоркі і «Знак Пашаны».

Фота Кастрычніцкай Дрэвады.

Пэўную ролю ў паляпшэнні навучальнага і выхаваўчага працэсу адгрывалі факультэты грамадскіх прафесій. Кожны год каля 30 тысяч студэнтаў БССР у час летніх канікул прымалі ўдзел у студэнцкіх будаўнічых атрадах.

Імя дзяржаўнага дзеяча БССР Р. Я. Кісялёва становілася ўсё больш папулярным у нашай рэспубліцы.

Перагортваем старонкі яго асабістай справы ў фондах Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, знаёмімся з характарыстыкамі.

Так, сакратар ЦК КП(б)Б М. Зімянін у 1948 годзе пісаў:

Дзіўна і вельмі шкада, што такія аўтарытэтыя выданні, як 6-томная «Энцыклапедыя гісторыі Беларусі» і 18-томная «Беларуская энцыклапедыя», не далі аб ім нават кароткай біяграфічнай даведкі.

Рыгор Кісялёў загінуў у выніку аўтамобільнай катастрофы 10 красавіка 1970 года. Яму ішоў 57-ы год. Пахаваны ў Мінску на Усходніх могілках.

Імем Рыгора Якаўлевіча Кісялёва названа вуліца ў Гомелі і сярэдняя школа ў яго роднай вёсцы. У гэтай школе створаны прысвечаны яму музей.

Эмануіл ЮФЕ, прафесар, доктар гістарычных навук

Кветка з літпалеткі

«Як быццам слязьмі налілася каліна...»

Трагічныя паданні пра каліну навеяныя, мусіць, гаркавым смакам яе ягад: у чырвоную каліну зазвычай ператвараецца дзяўчына, якая альбо ратуецца ад пераследвання, альбо пакутуе ад трагічнага кахання. Ёсць расповеды пра калінавыя масты, на якіх ідуць на ворага ратнікі. Згодна са слоўнікам Уладзіміра Дая, калінавыя масты — гэта грэблі цераз балота.

Яскравыя чырвоныя гронкі надаюць каліне асаблівую прыгажосць у тым пажурнальным вясення дні, калі апала з дрэў залатое лісце і ўсё робіцца празрыстым і шэрым, а бляклае неба штотдзень ніжэй... У такіх час каліна быццам сарвае прыроду сваім полымем — востра, верагодна, аддаленыя вясення грымоты і зарыва бліскавіц у народзе называюць калінінікамі.

За асаблівую прыгажосць і кветак, і пладоў любяць каліну літаратары, асабліва паэты, надзяляючы расліну зольнасцю падкрэсліць трагізм сітуацыі, ствараюць адметныя метафары ў драматычных карцінах. Адна з тыповых — у празнілівым вершы Алеся Жамойціна:

*Сухая ігіца спадае на дол,
Сухія лісты пакідаюць галіны.
Нямюць калені пад свежым капцом.
Як быццам слязьмі налілася каліна.*

*Замнога сіратаў на гэтай зямлі,
І любіць іх Бог, ды без долі пускае...
А ічэсця захоўчы — сухоты бары,
Сухоты не возьмуць — турма даканае.*

*І смерць прыбірае заўсёды часцей
Сірот без зямелькі. Сіратаў без маці...
І колькі ж памрэба гаротных касцей,
Каб з гэтае басын смярдзючай узняцца!!*

*Сухая ігіца спадае на дол,
Сухія лісты пакідаюць галіны.
Раішучая постаць над родным капцом.
Як помста з вачэй — палыхае каліна...*

Верш увайшоў у зборнік А. Жамойціна «Азірнуўшыся — не скамянею» (1989). Трэба заўважыць, што творчасць і працоўная дзейнасць пісьменніка неразрывна знітананы між сабой: на працягу доўгага часу Алеся Жамойцін загадваў Літаратурна-мемарыяльным музеем Францішка Багушэвіча ў Кушлянах, быў адным са стваральнікаў музейнай экспазіцыі. Падчас яго экскурсіі, на якой неаднаразова прысутнічала аўтар гэтых радкоў, адчуваеш сябе не тое што сярод вітрын са старымі рэчамі, а быццам найве пераносішся ў іншую эпоху, стаіш плячо ў плячо з «музыкай адвакатам» і суперажываеш, калі ён, бароначы справядліваць, дапамагае тым, хто побач — саўчыннікам, за якіх адчуваў адказнасць...

Герой Алеся Жамойціна натхняе, не пакідае абыякавым. Варта даведацца пра яго хоць штосьці — і ён застаецца прыцягальнай зоркай назаўжды, будзе неадольна вабіць...

Пад назвай «Калінавыя гроны» пачаўчы свет у 2001 годзе зборнік Алеся Стадуба ва ўнікальнай серыі часопіса «Маладосць». Імя Алеся Стадуба (1938—2020) шырока вядома на Лідчыне, з якой яго звязваў лёс у 1972 годзе. Друкаваўся ў абласных і рэспубліканскіх выданнях. Аўтар звыш 10 кніг: «Твае вочы», «Вузел (трылельты)», «Сповідзь натхненнем», «Летапіс пачуццяў», «Шэпты крыл», «Сюжэт на фоне адвяхорка», «Водгук ісціны», «Скрыжалі», «Мільянерка». Тонкі лірык, А. Стадуб пісаў пра чалавека і яго пачуцці.

Гаворачы пра каліну, нельга не згадаць Яўгенію Янішчыц з яе зборнікам лірыкі «Каліна зімы» (1987) і вершам, які даў назву зборніку:

*Польмем зыркым душу апаліла.
Польмем белым ўзняло з небяцця.
...Ой жа зімой закіпае каліна,
Гронка яе — як надзея жыцця.*

*Позняя ягадка позняй спакусы.
Взлэм маёвы растуць на вясне.
Завунавала-прыпухлява вусны
Свеціцца ціха-ічэсліва праз снег.*

*Выберу сёння якую вандроўку.
Каб неўталоннай душы дагадзіць?
Светла аклікну каліну-сяброўку —
Сумам маім на мяне пагладзіць.*

*Беланушыстыя ўскінуты бровы.
Час замірання. І час адкрыцця.
Доля мая — нібы гронка любові
Б'ецца над сіціяннай голькай жыцця.*

Позняя ягадка каліны — метафара горкага кахання. Хіба можна сказаць больш трапа?.. Драматызм адчуваецца ячэ больш востра, калі згадаць, што ў наступным 1988 годзе Янішчыц сыдзе з жыцця...

Але горка-калінаванне бывае не толькі жыццё альбо каханне — ёсць у гісторыі аичынай літаратуры і... калінавы цмок!

«Калінавы цмок, або Казкі нёманскіх хваляў» — зборнік для дзяцей самабытнага гродзенскага пісьменніка Пятра Сямінскага (1963—2021), вершы якога неаднаразова друкаваліся на старонках штотднёвіка. Герой аповеду — хлопчык Змітрак і яго сябар каток. Калінавым звалі цмока таму, што ён атабаруўся ў калінавым лесе. Трохгалоўная страшыдла сілкавалася перад бойкай ягадамі каліны і праз гэта набывала чырванаваты колер, але ўрэшце яе пераможат Ілья. Цмок ператварыўся ў чырвоную глыбу солі. Пліхнуўся ў балота і рассыпаўся на дробныя кавалкі. «А соль чырвоная ў мясцовых глыбінях захавалася аж да нашых дзён», — гаворыцца ў завяршэнні казкі, якую дасціпны каток распавядае малому Змітраку. Аўтар робіць цікавы ход: выводзіць з гэтых цмокавых прыгод назву горада Салігорск.

Каліна — адна з найпапулярнейшых раслін у нашай літаратуры: можна згадаць назвы зборнікаў Аляксандра Дзеружынскага «Калінавы цвет» (1961), Алены Васілевіч «Калінавая рукавічка» (1963), Валянціны Коўтун «Калінавая гронка залатага» (1988), Івана Кірэйтчыка «Калінавая кветка» (1984), Пятра Прыходзькі «Калінавыя зоры» (1969).

Каліна (на латіне — *Viburnum opulus*) шырока выкарыстоўваецца ў народнай медыцыне, яе плады — цудоўныя агульнаўмацавальныя, раназажывляльныя, супрацьзапаленчыя, седатыўныя, магагонныя і жаўцігонныя сродкі. Ягады ўжываюцца да ежы. З іх можна прыгатаваць такія прысмакі, як пасліца, мармелад, желе, кампоты, а таксама прыправы да мяса, наліўкі і лікеры. Робіць з ягад каліны і пірагі-калінінкі: вывараныя і праітэрыя ягады кладуць паміж калупнымі лістамі і запякаюць. Вельмі смачны і калінава-мядовы квас. Каліна з'яўляецца выдатным меданосам.

Таша ШПАКАЎСКАЯ
Фота Пятра ЖАЎНЯРОВІЧА

зваротная сувязь

Пойдзем, пойдзем Млечным Шляхам...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухач літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штырчком» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыялі» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль» «Бертрам».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Івана Шамкіна «Крыніцы». У «Радыёбібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Джорджа Байрана «Дон Жуан» (пераклад не беларускай мовы Уладзіміра Скарынікіна). Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучыць аповяданні аичынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы Уладзіміра Карызыны (да 85-годдзя аўтара). Змест перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя складуць радыёспектаклі Мівы Калаша «Дарога на дваі» і «Апошняя тэлеграма» паводле п'есы Леаніда Шчэрбача.

Юным прыхільнікам мастацкага вясняннана канал «Культура» прапануе з панядзелка да пят-

нічы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Выходзіць твор Алега Грушэцкага «Рыцар Янка і каралеўна Мілана» (музыка Аляксандра Літвіноўскага). У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучыць спектакль «Дар ляснога цара» паводле п'есы Святланы Клімковіч, інсцэніраваная казка «Сіняя світа налева пашыта» і паэтычная кампазіцыя «Рака маленства» паводле вершаў Уладзіміра Маэго. Штовец у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Галыявічыча прапануе сустрачы з паэтам Алесем Бадаком. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

9 чэрвеня — 220 гадоў з дня нараджэння Адольфа Міхала Валяр'яна Юліяна Янушкевіча (1803—1857), беларускага падарожніка, пісьменніка.

9 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Тамары Мян-

саравай (1913—1990), беларускай піяністкі, заслужанай артысткі БССР.

10 чэрвеня — 70 гадоў з дня нараджэння Тамары Пузіноўскай (1953—2006), беларускай актрысы.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае.

6 чэрвеня — на ўрачыстае ўскладанне кветак да помніка А. С. Пушкіну і чытанне яго вершаў. Пачатак у 11.00.

6 чэрвеня — у публічную бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на прэзентацыю кнігі «Казкі ката-марахода» Уладзіміра Маэго. Пачатак у 11.00.

6 чэрвеня — у бібліятэку № 7 (вул. Пляханова, 97/4) на творчую сустрэчу з Сяргеем Клімковічам. Пачатак у 11.30.

7 чэрвеня — у дзіцячую бібліятэку № 16 (вул. Якубоўскага, 32) на пасяджанне літаратурнай гасціўні «Верасок». Госьць — Леанід Багдановіч. Творчы кіраўнік Іна Фралова. Пачатак у 11.00.

7 чэрвеня — у дзіцячую бібліятэку № 16 (вул. Якубоўскага, 32) на прэзентацыю дзіцячай кнігі «Дзе была, Сарока?» Іны Фраловай. Пачатак у 12.00.

8 чэрвеня — у бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на прэзентацыю кнігі «Дзе была, Сарока?» Іны Фраловай. Пачатак у 11.00.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзясні Барсук

Віктар Гардзев
Уладзімір Рінгаледаў
Вольга Далзімава
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфіраў
Мікалай Чарніцкі
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказы сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
да настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Выжэстар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісны ў друк
01.06.2023 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад —

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы: 220013
Заказ —
Д 123456789101112
М 123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не выкарыстоўваючы не рэзінчоныя літары.
Пазыцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

